

MATHENESSERWEG ROTTERDAM

ONTWERPGESCHIEDENIS & GEVELPARTITUUR

STEEN
HUIS
MEIJERS

INHOUD

Inleiding	05
1. Ontwerpgeschiedenis Mathenesserweg	07
Stedenbouwkundige context	08
Bauberatung	10
Ontwerp gevelwand	12
Openbare ruimte	14
Functie	16
Materiaal en detaillering	18
Naoorlogse wijzigingen	20
2. Catalogus Mathenesserweg	23
Overzicht	24
Straat	26
Eenheden	30
Bouwblokken	32
3. Richtlijnen voor renovatie	51
Bijlage: Gevelwanden in huidige situatie	63
Bronnen	66
Colofon	67

INLEIDING

De Mathenesserweg is als route een dragende lijn in de stad. Zo is de weg indertijd rond 1925 ook ontworpen; als representatieve route tussen twee belangrijke pleinen, het Mathenesserplein en het Marconiplein. De gemeente Rotterdam brak in het gevelontwerp voor deze stadsboulevard met de gangbare praktijk van het pand-voor-pand bouwen en liet de gevelwanden onder architectonische supervisie op het niveau van het bouwblok, en dus niet van het individuele woonhuis ontwerpen.

Zo ontstond een stedelijke representativiteit en moderniteit die nieuw was en Rotterdam, temidden van alle haveninnovaties ook het predicaat van woningbouwlaboratorium verschaft. De blokken tonen – ondanks kleine verschillen – een opvallende eenheid in schaal, ritme, materiaal en sfeer. Niet toevallig werden toparchitecten van toen gevraagd als ontwerper en supervisor van de elf woon-winkelblokken. Aan deze nieuwe boulevard moesten bouwondernemers zich houden aan een door de gemeente opgelegde beeldregie – een aanpak die nogal een breuk betekende met de gangbare liberale bouwpraktijk. Het resultaat was samen-

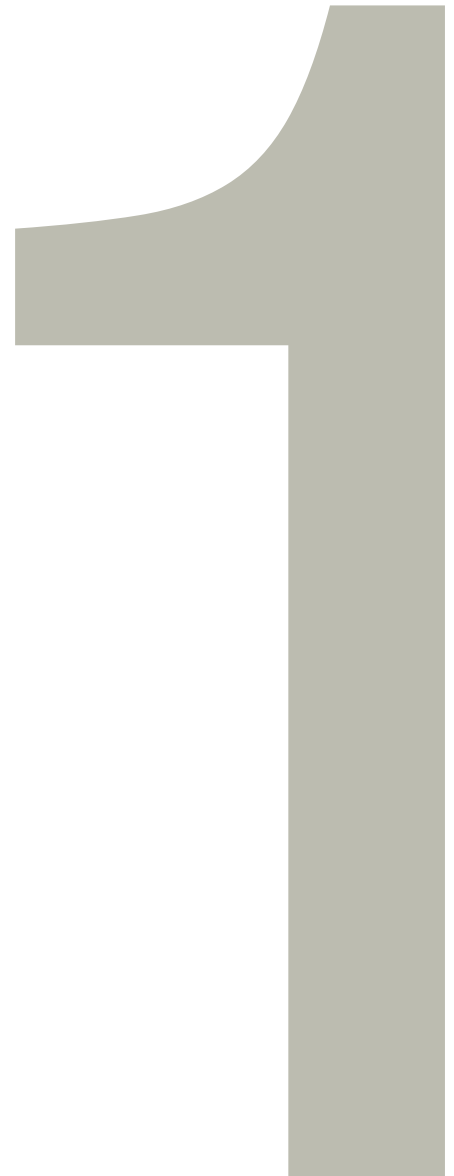
hang in het stadsbeeld door een krachtige horizontale geleiding, verlevendigd met balkons of erkers. De doorlopende bakstenen borstweringen, witgepleisterde vloerbalken, grijze balkonranden en wit gepleisterde overstekken brengen kwaliteit in het stadsbeeld – hier deden zelfs de uniform gestreepte markiezen van de winkels aan mee. De Mathenesserweg in zijn vroegere gedaante is een straat met een gebruik en uitstraling die nu opnieuw als ontwikkelrichting kan dienen voor de nabije toekomst. Betrokken bewoners zien dat al langere tijd – hun signaal werd opgepikt door de stadsmarinier Danielle van den Heuvel, waarna SteenhuisMeurs opdracht kreeg voor dit rapport.

In een vanaf het begin integraal opgezette projectgroep is de afgelopen maanden een gezamenlijk handelingsperspectief geformuleerd dat zich uitstrekt over meerdere domeinen; bestemmingsplan, stedenbouw en openbare ruimte, vastgoed en, randvoorwaarde voor het welslagen, veiligheid. Om de Mathenesserweg opnieuw te laten stralen in zijn ogenschijnlijk eenvoudige eenheid en samenhang, biedt dit rapport een architectonische bouwdoos, een ana-

lyse van de logica van de straatwanden uitmondend in een soort 'catalogus' van plint-, pand- en hoekoplossingen. Dit rapport dient als naslagwerk en kader voor de geveltransformaties die in de straat gaan plaatsvinden. Na een overzicht van de ontwikkelingsgeschiedenis van de straat volgt een catalogus met de karakteristieken van de straat op drie schaalniveaus (met de oorspronkelijke tekeningen en hedendaagse foto's). Deel 3 van het rapport bevat de twaalf richtlijnen voor renovatie.

Wij danken de stadsmarinier voor haar energieke en doortastende opdrachtgeverschap, de leden van de projectgroep en de bewoners voor hun constructieve bijdragen en architect Joris Molenaar voor het kritisch meelezen van de conceptversies van dit rapport.

april 2017
SteenhuisMeurs, Rotterdam
dr. Marinke Steenhuis

ONTWERP- GESCHIEDENIS MATHENESSERWEG

STEDENBOUWKUNDIGE CONTEXT

MODERNE VERKEERSCORRIDOR OP HET NIVEAU VAN DE STAD

↓ Luchtfoto van Spangen uit 1934

Met de groei van Rotterdam vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw nam de druk op de woningmarkt snel toe. In de gebieden rond de historische stadsdriehoek werd gezocht naar ruimte voor uitbreiding. De Nieuw-Mathenesepolder tussen het tegenwoordige Mathenesserplein en het Marconiplein, werd vanaf de jaren tien bebouwd.¹ Al voor de stadsuitbreiding, toen het gebied nog polderland was, vormden beide gebieden een knooppunt van dijken en waterwegen. De aanleg van de Mathenesserbrug (1923) maakte een snelle verbinding van Schiedam naar de Rotterdamse binnenstad mogelijk. In 1925 werd gestart met de aanleg en bebouwing van de Mathenesserweg. In lijn met de nieuwe inzichten over stedenbouw kreeg de route Mathenesserbrug-Mathenesserweg de functie van moderne verkeerscorridor tussen de twee voorziene verkeersknooppunten in Rotterdam West: het Mathenesserplein en Marconiplein. De schaal en architectuur van de gevelwanden langs de weg moesten aansluiten bij het karakter van deze belangrijke stedelijke verkeersader, die eveneens zou gaan fungeren als winkel- en woonstraat tussen twee fonkelnieuwe wijken Tussendijken en Spangen. Het streven van de gemeente was het creëren van een representatieve verbindingsweg met een uniform en voornaam straatbeeld. De gemeente had daarbij een ambitieus doel voor ogen. Zo stelt gemeenteraadslid en architect J. Verheul 'dat het uiterlijk aanzien van de aan de Mathenesserweg te stichten bebouwing aan zoo hoog mogelijke eischen voldoet, wijl het hier een weg geldt, die niet alleen een lengte van 750 meter heeft, doch een der beide hoofdverbindingen vormt tussen Rotterdam en Schiedam.'² De Mathenesserweg was dus onderdeel van het hoofdwegensysteem van het nieuwe Rotterdam, maar tegelijkertijd ook de hoofdwinkelstraat van dit deel van het Nieuwe Westen. Die ambitie stelde eisen aan het uiterlijk van de gevels.

¹ Zie ook ons rapport 'Bospolder Tussendijken, Rotterdam' uit 2009

² Handelingen Gemeenteraad 1921, p. 533

- ↓ Landelijk Delfshaven, 1918. De Mathenesserdijk is een onderdeel van de hoofdwaterkering van Rotterdam. [Topotijdreis]
- ↓↓ Luchtfoto Mathenesserweg en -brug, 1934 [Stadsarchief Rotterdam]

- ↓ Een van de voorlopers van het stedenbouwkundig plan voor Tussendijken, 1914. Uiteindelijk is de reeks van pleinen die over de Mathenesserdijk naar Spangen zou leiden, niet uitgevoerd en is vanaf de brug de Mathenesserweg naar het (latere) Marconiplein getraceerd. [Plan P. Verhagen voor Tussendijken]

BAUBERATUNG

‘EEN PROEF MET EENHEIDSARCHITECTUUR’

Aan het begin van de twintigste eeuw werd er vanuit verschillende hoeken kritiek geuit op het stadsbeeld van Rotterdam. De Aesthetische Commissie van architectenvereniging Bouwkunst en Vriendschap had al in 1918 voorgesteld om esthetische eisen aan straatwanden te gaan stellen. Er werd volop gediscussieerd over de wijze waarop dit in de praktijk aangepakt kon worden. In de Gemeenteraad werd in 1921 door de heer Lindeman geconstateerd dat de architectuur in Rotterdam “in den grootst mogelijken chaos” verkeerde.¹ Zelfs de heer Heijkoop, wethouder van Rotterdam, sprak in de vergadering van een “foeileelijke stad”.² Om deze situatie te verbeteren werd naar aanleiding van de nieuw aan te leggen Mathenesserweg door August Plate (directeur van de Gemeentelijke Woningdienst) het initiatief genomen tot een experiment. Het ontwerp van de gehele weg zou geleid worden door één architect als supervisor, in samenwerking met de particuliere bouwondernemers, aan wie de terreinen werden verkocht. Dit zou de eerste grootschalige proef worden met het zogeheten principe Bauberatung, afkomstig uit Berlijn. Plate diende het voorstel in om voor de 750 meter lange laan een samenhangende bebouwing te ontwerpen, door privaatrechtelijke bepalingen over de esthetische verzorging in de contracten voor gronduitgifte op te nemen. Ook de heer Lindeman hield een vurig pleidooi voor dit idee. “Wanneer wij alles maar overlaten aan ieder, die daar een blokje te bouwen krijgt, bereiken wij nooit wat wij nu kunnen bereiken, wanneer wij aan een bepaald persoon de opdracht geven te zorgen, dat deze buitengewoon lange en belangrijke straat een schoon architectonisch aspect krijgt.”³ De wisselwerking tussen de architect als supervisor en de particuliere bouwondernemers is te karakteriseren als spanning tussen financiële en esthetische belangen. De particuliere bouwers wilden de percelen zo verkoopbaar mogelijk

ontwerpen, terwijl voor de gemeentelijke overheid de beeldkwaliteit, en daarmee het vestigingsklimaat van Rotterdam, voorop stond. Er moest dus een architect gevonden worden die de balans kon vinden tussen kosten (op te lossen door efficiency en herhaalbaarheid) en beeldkwaliteit (te vinden in gevelindeling en materiaalgebruik). De nieuwe verkeersstraat werd ontworpen als eigentijdse stedelijke boulevard. De architect die voor deze taak in 1923 werd aangewezen was Michiel Brinkman, op dat moment een van de meest prominente architecten van Rotterdam. In 1922 had hij furore gemaakt met de zogenaamde galerijbouw in Spangen. Dit complex aan de Justus van Effenstraat is een compositie van bouwblokken rond een openbaar toegankelijk binnenterrein waarin tuinen en een badhuis waren gelegen. Het is het blok waar de bakkersknecht met zijn kar in de lift de galerij opkwam, nu rijksmonument.⁴ Brinkman ontwierp voor het eerste gedeelte van de Mathenesserweg, vanaf de Mathenesserbrug tot de Zoutziedersstraat, een compositie van straatwanden, die tussen 1923 en 1925 werden gebouwd. Na zijn onverwachte overlijden in 1925 was het de vraag wie zijn werkzaamheden moest overnemen. Op aanraden van Van der Leeuw (opdrachtgever Van Nelfabriek, het ontwerp waar Michiel Brinkman aan werkte) kwam Leen van der Vlugt samen met de zoon van Michiel Brinkman (de dan 23-jarige Jan Brinkman) bij het bureau werken en nam zijn taak over. Van der Vlugt was toen zes jaar werkzaam als zelfstandig architect en had uitgesproken vooruitstrevende ideeën over esthetiek en bouwkunst. Zijn eerste projecten waren enkele bouwblokken in Tussendijken en andere gedeeltes van Rotterdam West.⁵ De moderne ideeën van het stadsbestuur en de betrokken architecten kunnen gezien worden als expressie van een Rotterdams City-ideaal: het ontwikkelen van de stad van schoonheid en internationaal aanzien.

- ↓ Mathenesserweg in aanbouw, circa 1923 [Molenaar, Brinkman & Van der Vlugt Architecten]
- ↓ Mathenesserweg in aanbouw, circa 1925 [Stadsarchief Rotterdam]

1 Handelingen Gemeenteraad 1921, p. 535

2 Handelingen Gemeenteraad 1921, p. 538

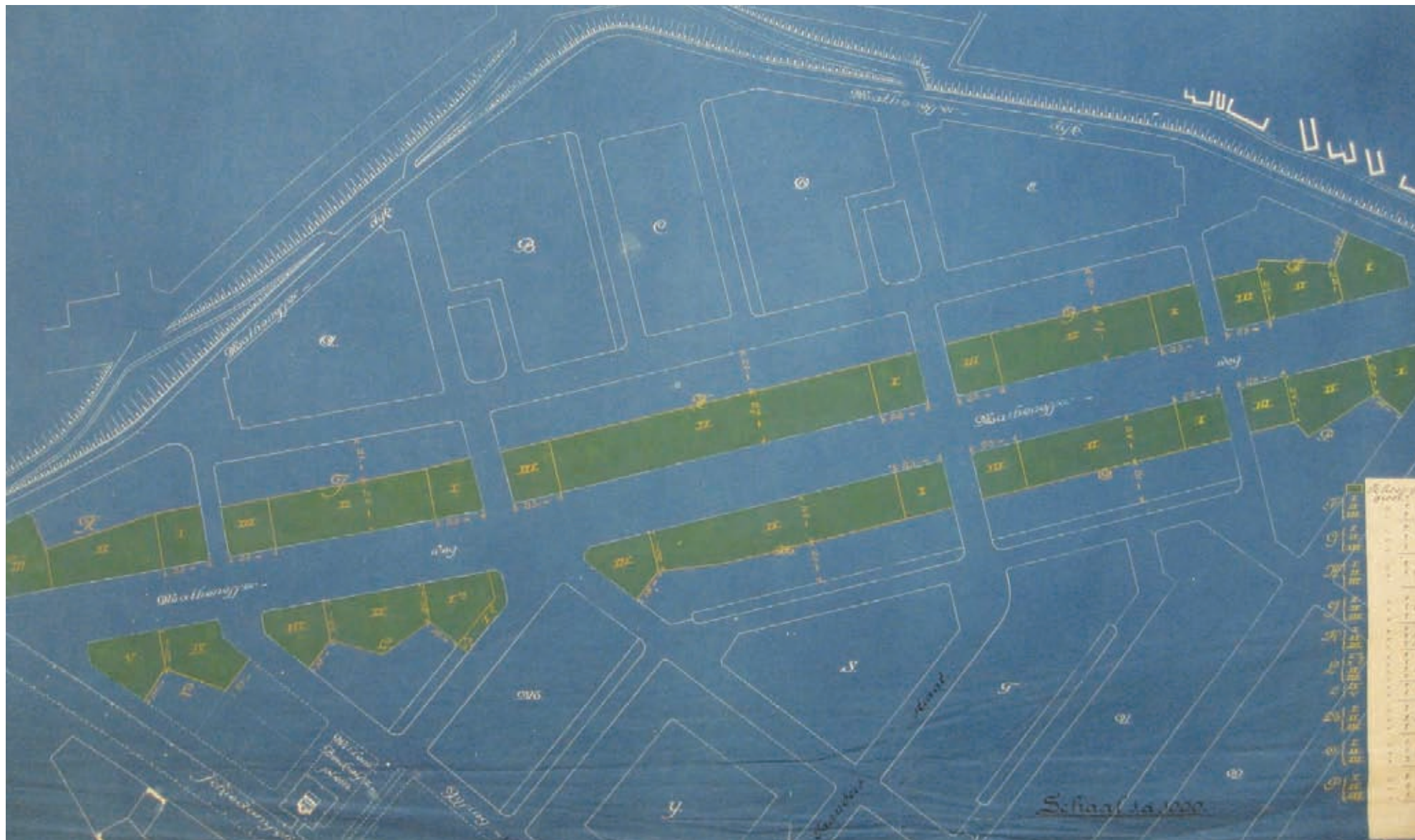
3 Handelingen Gemeenteraad 1921, p. 536

10 MATHENESSERWEG

4 Steenhuis, Stedenbouw in het landschap, p. 105

5 Molenaar, Brinkman & Van der Vlugt Architecten, p. 38

↓ Te koop gevraagde percelen, circa 1920 [Stadsarchief Rotterdam]

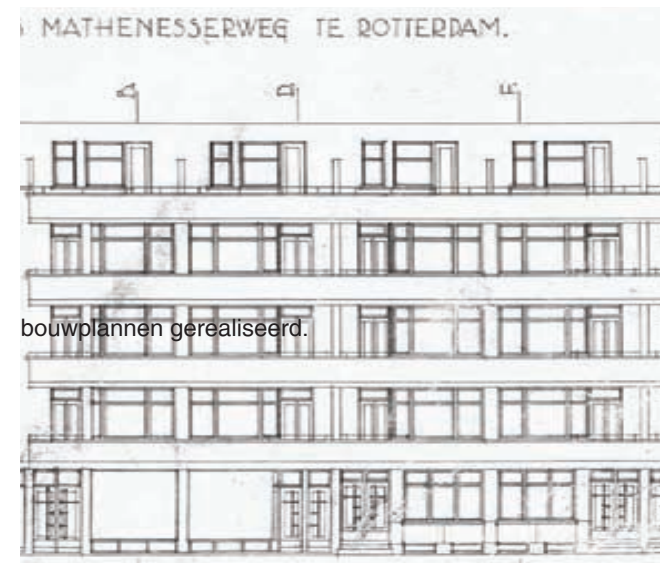
ONTWERP GEVELWAND

SAMENWERKING PARTICULIERE BOUWERS & SUPERVISOR

In het gedeelte van de straat dat Brinkman ontwierp was nog weinig sprake van een eenheid. Het bestond uit 13 bouwplannen en had een rommelig karakter met relatief veel variatie in de geveldetails en bouwhoogtes. Aan het begin van de Mathenesserweg ontwierp hij twee kopgebouwen in een poortmotief. Van der Vlugt nam zijn taak na het plotselinge overlijden van Brinkman in 1925 over. Voor de straatwanden tussen de Zoutziedersstraat en het Marconiplein ontwierp hij een “partituur, bestaande uit een weefwerk van horizontale banden en verticale schijven met achter de rooilijn teruggelegde erkerpartijen.”¹ Onder zijn leiding kwam er meer eenheid in het ontwerp: “Al dadelijk begon het bureau met enkele der voornaamste bouwondernemers, waaronder ook de heer Klok en Van Diggele, te onderhandelen om over de verdiepinghoogten tot een eenheid te komen, om een eind te maken aan het gedans der raamkozijnen en langs de straatwanden zuivere horizontalen te kunnen trekken. Ook tot het aanvaarden van meer eenheid in de architectuur wisten Brinkman en Van der Vlugt de bouwers over te halen.”² Doordat de Mathenesserweg de functie van verkeersweg had werden de gevelwanden niet ontworpen op het niveau van het individuele woonhuis, maar op het niveau van het bouwblok met een hoog architectonisch abstractieniveau. De architect leverde slechts gevelontwerpen op grote schaal, van 1:100. De particuliere bouwers waren vervolgens verantwoordelijk voor het maken van tekeningen op schaal van 1:20 en plattegronden, op eigen kosten. Zo konden de verschillende ondernemingen nog variaties aanbrengen op detailniveau. Bijzonder is de flexibiliteit van de plint: hier kon naar behoeven van de bouwer al dan niet een winkel worden gevestigd. De tekeningen op grotere schaal moesten vervolgens weer langs Van der Vlugt om goedgekeurd te worden. Zo heeft hij zich op som-

mige plaatsen toch met de geveldetailering bemoeid. De Mathenesserweg werd opgedeeld in elf bouwblokken, waarvan twee onder supervisorschap van Brinkman en negen onder Van der Vlugt. De grond van de bouwblokken werden vervolgens in delen uitgegeven aan naar schatting tien tot twintig particuliere bouwers. Om tot eenheid in het straatbeeld te komen werden er onder andere lange horizontale lijnen ontworpen in de gevels en een kenmerkende driedelige opbouw. Deze opbouw bestond uit een plint, de verdiepingen in het middendeel en een dakverdieping. De blokken vertoonden een opvallende eenheid in schaal, ritme, materiaal en sfeer. De bouwondernemers moesten zich houden aan de beeldregie van de gemeente. Zo ontstond samenhang, door een krachtige horizontale geleding, verlevendigd met balkons en erkers. Doorlopende bakstenen borstweringen, witgepleisterde vloerbalken, grijze balkonranden en wit gepleisterde overstekken brachten kwaliteit in het stadsbeeld. Hier deden zelfs de uniforme gestreepte markiezen van de winkels aan mee. Kenmerkend is een spel van symmetrie en asymmetrie op niveau van de bouwblokken: tegenover elkaar gelegen gevels zijn in hoofdopzet gelijk terwijl ze in uitwerking verschillen. Speciale aandacht werd besteed aan de hoekoplossingen en zijstraten, onder andere door geledingen in baksteenvlakken, uitstekende balkons, risalerende muurvlakken of doordat de hoek op de bovenste verdieping was opengewerkt. Extra aandacht voor de hoeken blijkt ook uit de verkoopvoorwaarden: de hoekindeling van een perceel moest, anders dan de overige gevelwanden, vooraf in haar geheel ter goedkeuring aan B&W worden voorgelegd.³ Daarnaast was er een specifieke uniforme ritmering van de vensters, de witte verticale stijlen van de vensterkozijnen en toepassing van reeksen uniforme voordeuren. Na voltooiing in november 1928 waren er aan de Mathenesserweg in totaal circa veertig verschillende

- ↓ Perspectivisch aanzicht van de Mathenesserweg, 1926 [Alph. Siebers, De Oogen open]
- ↓↓ Geveltekening Van der Vlugt, 1925 [Het Nieuwe Instituut]

bouwplannen gerealiseerd.

1 Molenaar, Brinkman & Van der Vlugt Architecten, p. 76

2 Rotterdamsch Nieuwsblad, 30-11-1928

3 Verkoopvoorwaarden gronden Mathenesserweg, 1926 – Het Nieuwe Instituut

OPENBARE RUIMTE

DE ALLURE VAN EEN BOULEVARD

↓ Mathenesserweg in 1934 [Molenaar, Brinkman & Van der Vlugt Architecten]

Niet alleen de gevelwanden maar ook de inrichting van de openbare ruimte moest passen bij het beeld van de moderne verkeerscorridor dat de gemeente in gedachten had. Het profiel van de straat was breed – naar voorbeeld van een boulevard. In het midden van de straat reed vanaf 1929 een tram. Aan weerszijden van de middenbaan lagen wegbanen voor het groeiende autoverkeer, maar vooral ook nog voor de vele fietsers, hand- en paardenkarren. Voor de voetganger en het winkelend publiek werd een breed trottoir aangelegd. Het onderscheid tussen de wegbanen werd aangegeven in de bestrating: grove klinkers voor de middenbaan en kleinere klinkerbestrating voor de wegbanen aan weerszijden en het trottoir. Aan de weg kant van het trottoir werden eind jaren twintig jonge bomen aangeplant.

De bebouwing aan de Mathenesserweg bestond uit min of meer uniforme, gesloten bouwblokken aan weerszijden van de straat. Alleen aan de zuidwestzijde kwam een andersoortige verkaveling voor. De niet meer bestaande Nanningsstraat, de W. Beukelszstraat en de Rösener Manzstraat kwamen schuin op de Mathenesserweg uit. Op de plek waren de W. Beukelszstraat en Rösener Manzstraat bij elkaar kwamen werd een 'plein', of eigenlijk de suggestie van een plein ontworpen, door het bouwblok wat terug te leggen ten opzichte van de rooilijn. Op het midden van het plein ontwierpen Brinkman en Van der Vlugt een transformatiehuisje (trafo), in combinatie met een kiosk en wachtruimte. Met de herziening van het stedenbouwkundig plan na de Tweede Wereldoorlog verdween de pleinruimte uit het straatbeeld.

- ↓ Mathenesserweg in de richting van de Mathenesserbrug , 1927 [Stadsarchief Rotterdam]
- ↓↓ Het kopblok van de Mathenesserweg aan het Marconiplein, 1930 [Stadsarchief Rotterdam]

- ↓ De Mathenesserweg gezien vanaf het Marconiplein, 1930 [ROVM digitaal]
- ↓↓ Het noordelijke kopblok van architect Brinkman aan de Mathenesserweg in de richting van de Mathenesserbrug, 1982 [Stadsarchief Rotterdam]

FUNCTIE

WOON- EN WINKELSTRAAT

Als hoofdroute binnen het stedenbouwkundig plan werd de Mathenesserweg een van de hoofdwinkelstraten van de wijk, naast de Schiedamseweg en de Mathenesserdijk. De hoeken van de blokken en het deel bij het centrale plein-tje kregen een vaste winkelplint op de begane grond terwijl de stukken daar tussenin naar behoefte als woning of winkel konden worden ingericht. In de verkoopvoorwaarden voor de woningen werd onder meer opgenomen dat een deel van de woonhuizen op de begane grond eenvoudig tot winkelwoning omgebouwd konden worden.¹ Dit gaf een flexibel gebruik van de panden aan en laat zien dat de winkel-functie langs de Mathenesserweg een belangrijk aspect was van het ontwerp. Het winkelaanbod was gevarieerd: in 1930 kon je op de weg onder meer terecht voor dagelijkse boodschappen, maar ook voor meer luxe producten als koloniale waren, sigaren en was- en wringmachines.² De grootte van deze bedrijven varieerde. Zo werd in 1928 onder andere een filiaal van Franken Remmers manufacturen-magazijn geopend “dat met zijn zeven etalages behoort tot de grootste winkels, die de Mathenesserweg telt.”³ De winkelpanden kregen een plek op de hoeken van de blokken en in de plinten van de bouwblokken, tussen de woningen. Aan de Schiedamseweg en de Mathenesserdijk werden, in lijn met de groei van Rotterdam West, ook winkels gerealiseerd en panden of souterrainwoningen verbouwd tot winkels. De winkelruimten waren herkenbaar aan de grote etalageruiten die bijna het hele gevelvlak vullen en hadden een uniforme zonwering. Aan de weg werden voornamelijk comfortabele woningen voor de middenstand gerealiseerd: maisonnettes en etagewoningen met jaarhuren van 500 en 700 gul-

den.⁴ In 1930 woonden onder andere boekhouders en handelaars, schippers bij de Rotterdamse Lloyd, onderwijzers en notarissen aan de weg. De woningen waren ook in trek bij architecten en aannemers zelf. Onder andere bouwondernemer H.D. van Diggele, architect J. H. van den Broek en aannemer W. Groenewegen woonden zelf aan de Mathenesserweg.⁵

1 Verkoopvoorwaarden gronden Mathenesserweg, 1926 – Het Nieuwe Instituut

2 Adresboek Mathenesserweg Rotterdam, 1930, p. 2417 - 2424

3 Voorwaarts: sociaal-democratisch dagblad, 10-03-1928

4 Verkoopvoorwaarden gronden Mathenesserweg, 1926 – Het Nieuwe Instituut

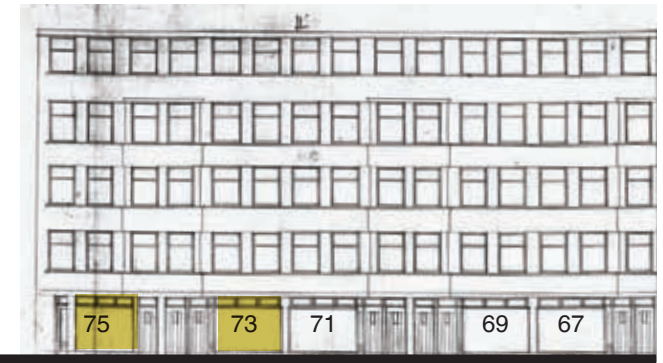
5 Adresboek Mathenesserweg Rotterdam, 1930, p. 2417 - 2424

bouweenheid 5

bouweenheid 4

Taandersstraat

77/79. Toorn & co - ijzerwaren, gereedschap en huishoudelijke artikelen

81. Rotterdamsche Melkinrichting

85. De Mathenesse Wolbaal

87. woonadres H.D. van Diggele, bouwondernemer

73. Vleeschhouwerij

75. Manufacturen- en tapijzaak

MATERIAAL EN DETAILLERING

↓ Gevelfragment Van der Vlugt, 1927 [Het Nieuwe Instituut]

Het materiaalgebruik liet zich kenmerken door een bakstenen opbouw met accenten van grijze natuursteen in de plinten en basementen. De horizontale banden in de gevels waren van gepleisterd beton. Bij de woonhuisgevels was er glas-in-lood toegepast in de bovenlichten, in verschillende variaties. Bij de winkelpuien zijn soms zwarte natuurstenen treden met grijs natuursteen voor de penanten toegepast.¹ Van der Vlugt had zich verder bemoeid met de kleuren van het verfwerk en zag er op toe dat de houten kozijnen in groen en wit werden geverfd. Voor sommige panden werden aanvullende richtlijnen gesteld. Voor enkele percelen werden de muren van de panden opgetrokken uit Belgische steen, en kelder- en balkonvloeren gemaakt van gewapend beton.² Bij de vaste winkelplinten zijn zwarte natuurstenen treden en grijs granieten penanten toegepast terwijl in de portieken naast de woningentrees accenten van tegelvlakken in verschillende gemêleerde kleuren en terrazzo vloertjes werden toegepast. De raampjes in de hardhouten voordeuren en de souterrain raampjes kregen gesmede metalen sierroosters

¹ E. Smit, Gevels Mathenesserweg 1925 - 1927 (1928 - 1929) Rotterdam

² Verkoopvoorwaarden gronden Mathenesserweg, 1926 – Het Nieuwe Instituut

NAOORLOGSE WIJZIGINGEN

↓ Wederopbouwblok A. Krijgsman en W. Hamdorff, 1953 [Delpher]

Op 31 maart 1943 werd de omgeving van de Mathenesserweg bij vergissing gebombardeerd door de geallieerden, die de Duitse marine-activiteiten op de werven aan de Nieuwe Waterweg wilden vernietigen. Naast een groot deel van Tussendijken werden ook een aantal bouwblokken aan de zuidwestzijde van de Mathenesserweg bij het bombardement verwoest, inclusief het trafohuisje op het plein. Begin jaren vijftig werden de bouwblokken vervangen door nieuwe woningbouw. Aan de noordzijde van de straat, tussen de Dirk Danestraat en Willem Beukelszstraat ontwierpen architecten A. Krijgsman en W. Hamdorff een nieuw bouwblok, dat werd gebouwd door de zoon van H.D. van Diggelle (Mathenesserweg 159-181). Aan de zuidkant van de straat, op de hoek van de Rösener Manzstraat werd architect Nic. Sitters gevraagd om het bestaande bouwblok aan te helen door toevoeging van een nieuw hoekblok. Het meest ingrijpend was de stedenbouwkundige ingreep op de plek van de verdwenen Nanningstraat en Willem Beukelszstraat. In 1951-1953 werden de gesloten bouwblokken vervangen door strokenbouw naar ontwerp van Jos en Leo de Jonge. De stroken stonden haaks op de weg en weken terug uit de rooilijn, waardoor de Mathenesserweg zich opende naar het Marconiplein en aan de straat een groene parkstrook konden worden aangelegd. Het stratenplan en beeld van de gesloten, uniforme straatwand werd hierdoor sterk gewijzigd. Na afloop van de Tweede Wereldoorlog in mei 1945 waren ook alle jonge bomen uit het straatbeeld van de Mathenesserweg verdwenen. De huidige platanen aan de weg zijn vermoedelijk kort na de oorlog aangeplant. In de jaren zestig werd de klinkerbestrating vervangen door asfalt, om beschadiging van het wegdek door het snel groeiend autoverkeer te voorkomen. De klinkerbestrating van het trottoir maakte plaats voor betontegels. In de jaren zeventig verdween ook de tram uit de straat.¹ Het huidige profiel van de weg bestaat uit een trottoir en fietspad aan beide kanten van de rijweg, met parkeerplaatsen bestraat met klinkers.

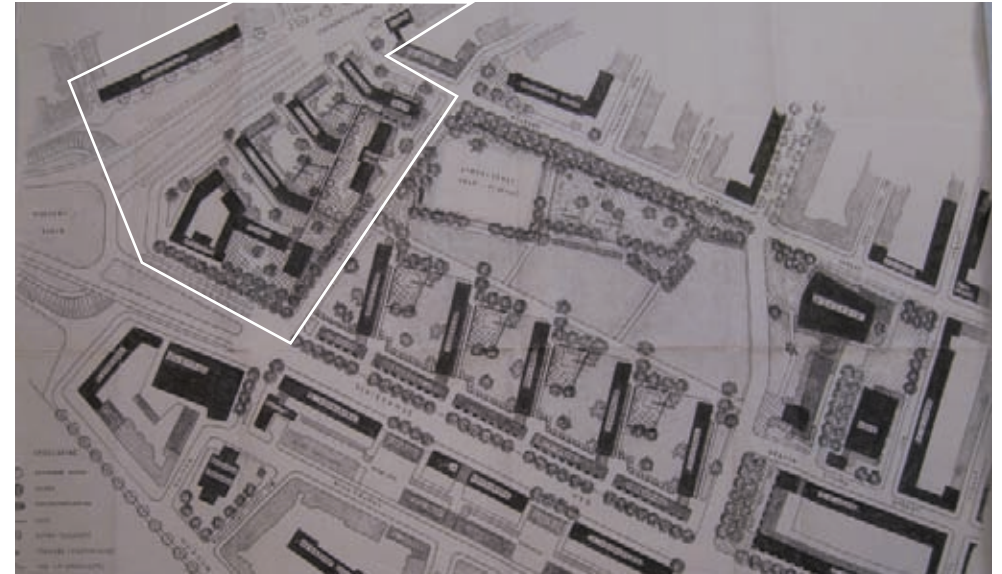

¹ E. Smit, Gevels Mathenesserweg 1925 - 1927 (1928 - 1929) Rotterdam

- ↓ Mathenesserweg na bombardement, 1943 [Stadsarchief Rotterdam]
- ↓↓ Mathenesserweg en Marconiplein, 1960 [Stadsarchief Rotterdam]

- ↓ Uitgevoerd wederopbouwplan voor Bospolder Tussendijken, 1949 [Stadsarchief Rotterdam]

2

CATALOGUS MATHENESSERWEG

Het gevelontwerp van de Mathenesserweg is als een partituur. De partituur kent lange lijnen die zorgen voor continuïteit en een ritme van kozijn- en erkerstijlen dat zorgt voor cadans. Verspringing van de rooilijn en verticaliteit in het gevelbeeld geven accent aan de pleinruimte. Uitvoeringsvariëaties zorgen voor levendigheid en afwisseling.

Kenmerkend voor het gevelontwerp van de Mathenesserweg is de grote samenhang op verschillende schaalniveaus. Hoewel de straat door meerdere bouwers en onder supervisorschap van twee verschillende architecten is gerealiseerd, is er een continuïteit zichtbaar in het circa 1500 meter lange gevelontwerp.

Voor de toekomstige ontwikkelingen in de straat is het van belang de karakteristieken van de Mathenesserweg in beeld te hebben om toekomstige renovaties af te kunnen stemmen op de bestaande kwaliteiten van de straat. Op de volgende pagina's worden de karakteristieken van de Mathenesserweg op drie schaalniveaus uiteengezet; namelijk op het niveau van de hele straat (karakteristieken 1 – 10), op het niveau van eenheden (karakteristiek 11) en op het niveau van het bouwblok (karakteristiek 12). De catalogus start met een overzicht en verantwoording van de onderverdeling in drie schaalniveaus.

In deze catalogus is uitgegaan van de huidige situatie. De

geveltekeningen van de supervisors Brinkman en Van der Vlugt zijn daarbij het uitgangspunt. De bouwpraktijk was zo dat de supervisors - op basis van aangeleverde plattegronden - geveltekeningen op schaal 1:100 aanleverden aan de particuliere bouwers die vervolgens zelf zorgden voor een meer gedetailleerdere uitwerking van de gevel. Dit heeft er voor gezorgd dat er verschillen zijn tussen de uiteindelijke gerealiseerde gevels en de geveltekeningen van de supervisor.

OVERZICHT

↓ Centrumpunt van de straat met kiosk, 1926 [Alph. Siebers, De Oogen open]

De gevelpartituur van de Mathenesserweg is te ontleden in drie schaalstappen met elk een eigen doel. Hieronder volgt een beschrijving van de schaalstappen op hoofdlijnen, begeleidt door een overzichtsschema. Een nadere uitwerking in twaalf karakteristieken is te vinden op de volgende pagina's.

Straat (karakteristieken 1-10)

De Mathenesserweg was een verbindingstraat tussen de twee pleinen (Mathenesserplein en Marconiplein). Het ontwerpdoel op dit schaalniveau was het creëren van een samenhangend ontwerp met behulp van doorlopende, lange lijnen.

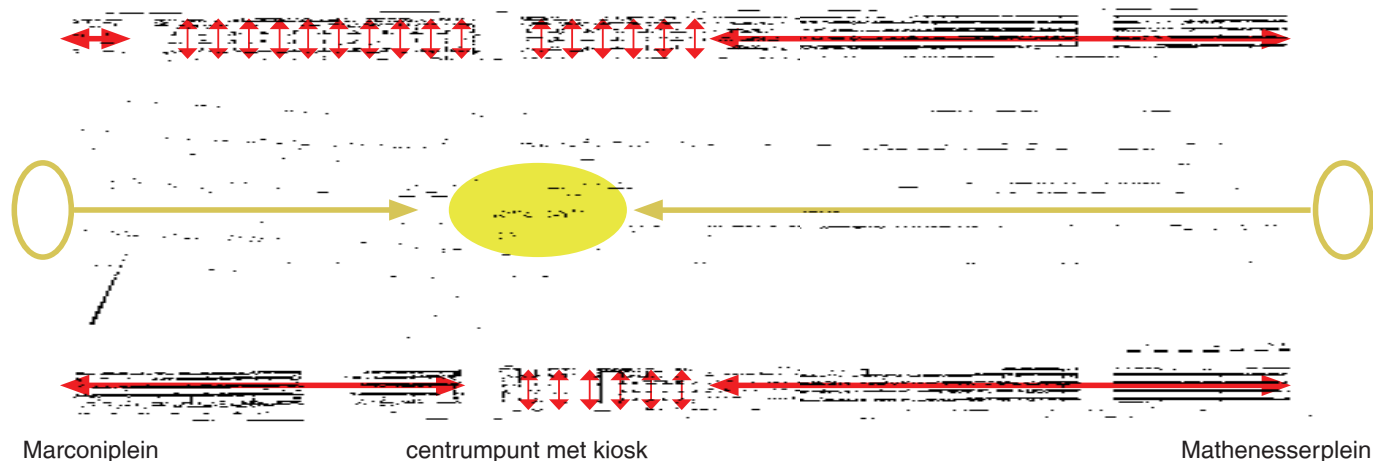
Eenheden (karakteristiek 11)

Bij realisatie bestond de gevelpartituur uit drie eenheden. Doel hiervan was om de compositie aan te passen aan de situering. In het ontwerp van de Mathenesserweg was een centrumpunt opgenomen. Dat punt werd gemarkeerd door een enigszins terugliggende rooilijnen en door een kiosk/trafohuisje, zie afbeelding. De gevels die zich rondom dit centrumpunt bevonden (rood) kregen een sterk verticaal karakter, zonder dat daarbij de lange, horizontale lijnen van de totaalcompositie verloren gingen. Daarnaast is in de partituur onderscheid te maken tussen de gevelontwerpen van Brinkman (groen) en Van der Lugt (geel en rood) met elk eigen kenmerken. In de huidige situatie is nog een vierde eenheid te onderscheiden, namelijk de eenheden uit de wederopbouwperiode (blauw). Een deel van de straat werd

in de Tweede Wereldoorlog gebombardeerd en vervangen door nieuwbouw in een nieuwe stedenbouwkundige opzet. Alleen de gevels die onderdeel uitmaken van aaneengesloten gevelwand van de Mathenesserweg maken onderdeel uit van deze analyse.

Bouweenheden (karakteristiek 12)

Elke compositorische eenheid is, tenslotte, opgebouwd uit bouweenheden. Meerdere bouweenheden vormen samen een bouwblok. Dit schaalniveau brengt de bouwpraktijk van de jaren 1920 in beeld. De grond werd in eenheden (van minimaal vier kavels) uitgegeven aan bouwondernemers om te worden ontwikkeld. Dit zorgt er voor dat er uitvoeringsvariëaties zijn tussen de bouweenheden.

**KARAKTERISTIEKEN
1-10**

schaaalniveau: hele straat (continuïteit)

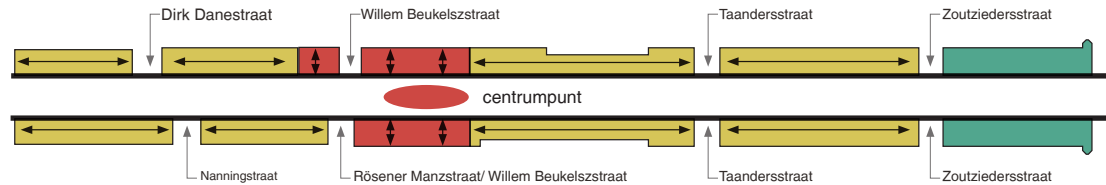
STAART: Marconiplein

KOP: Mathenesserplein

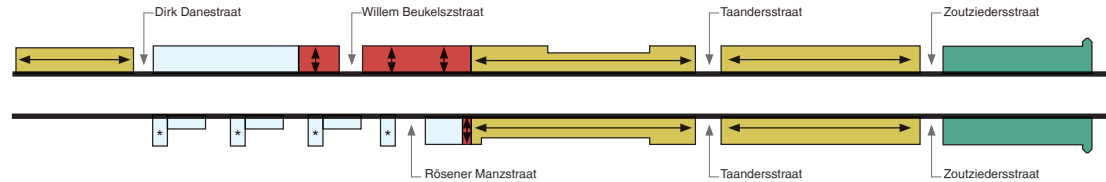
KARAKTERISTIEK 11

schaaalniveau: eenheden (opdeling)

bij realisatie

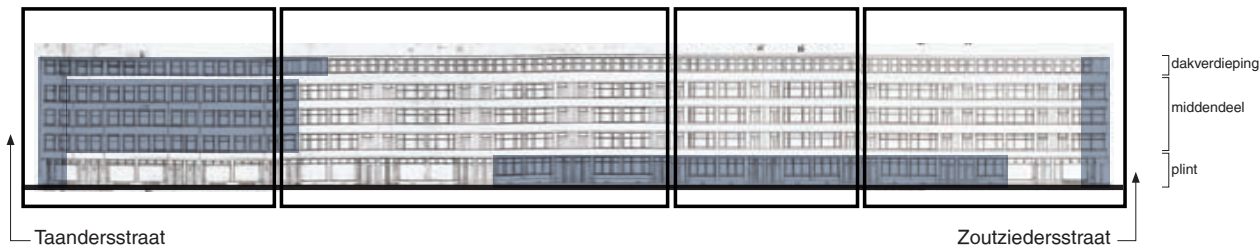
huidige situatie

- architect Brinkman
- architect van der Vlugt: horizontaliteit
- architect van der Vlugt: verticaliteit
- wederopbouw
- * na bombardemente vervangen in andere stedenbouwkundige typologie

KARAKTERISTIEK 12

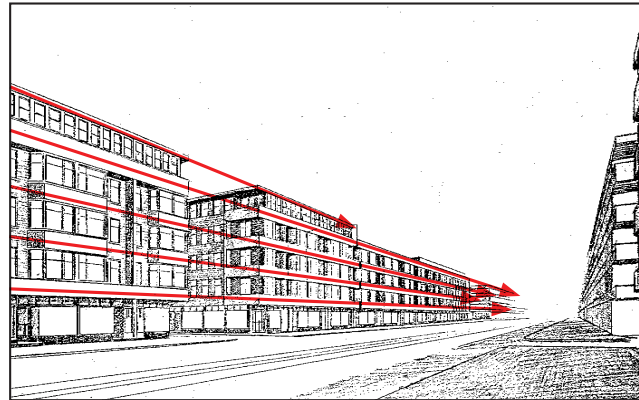
schaaalniveau: bouwblokken (variaties)

- uitvoeringsvariaties van de bouwers
- architectonische variatie door de supervisor

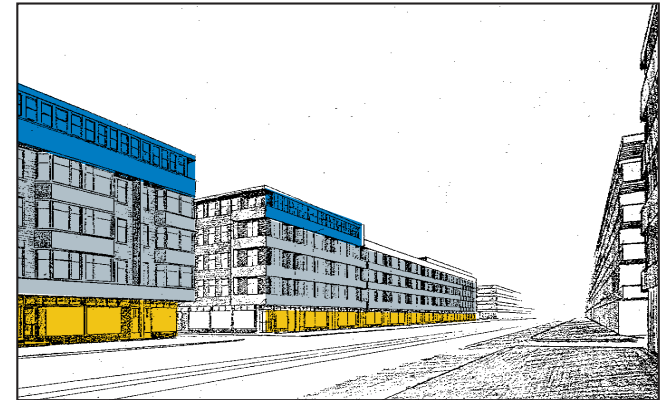
SCHAALNIVEAU: STRAAT

1. HORIZONTALE GELEDING

Het meest in het oogspringend is de horizontale geleding van de gevel door de doorlopende borstweringen, vloerbalken, balkonranden en overstekken. De horizontaliteit geeft eenheid, samenhang en lineariteit aan de gevelwanden, precies wat de gemeente wilde bereiken met deze belangrijke nieuwe route.

2. GEVELOPBOUW

Overall in de straat is de opbouw van de gevel gelijk:

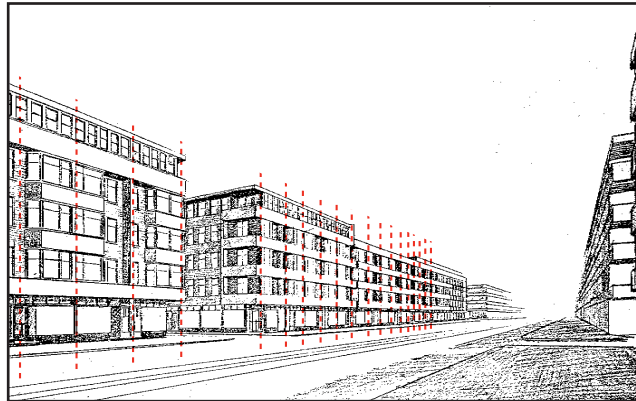
- Een terugliggende plint veelal voorzien van een winkelpui.
- De drie middenverdiepingen, waarbij elke verdieping een gelijke gevelindeling heeft.
- Een terugliggende dakverdieping met een gevelindeling die afwijkt van de middenverdiepingen. Opnieuw vormt het middendeel van de straat een uitzondering: daar waar de winkelpuizen ontbreken, ontbreekt ook de dakverdieping.

3. VERBIJZONDERING VAN DE HOEKEN

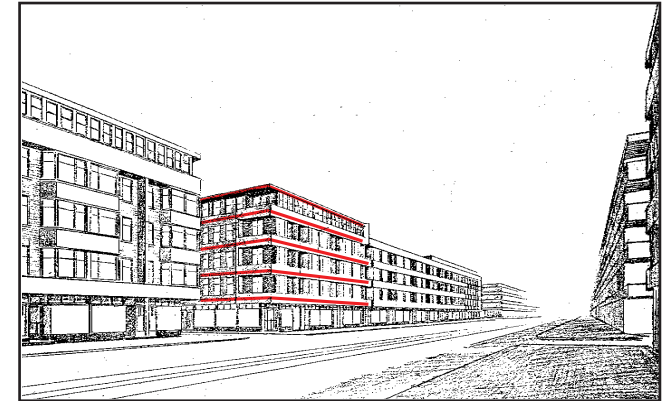
In het ontwerp is extra aandacht voor de hoeken. Deze zijn verbijzonderd, bijvoorbeeld door dat de doorlopende balkonlijn hier onderbroken wordt. Dit blijkt uit de verkoopvoorwaarden van de gronden Mathenesserweg uit 1926: de hoekindeling van een perceel moet, anders dan de overige gevelwanden, vooraf in haar geheel aan goedkeuring B&W worden onderworpen.

4. RITMIEK GEVELINDELING

De gevelcompositie is per bouweenheid verschillend, maar de bouwelementen die zijn gebruikt zijn overal gelijk: winkelpuien, samengestelde vensters en portieken. Hierdoor is een weefgevel ontstaan met een gelijkmatig ritme. Het individuele woonhuis is opgenomen in een abstracte gevelwand, maar in maat en schaal toch te onderscheiden.

5. DE HOEKEN OMGETROKKEN

Het gevelontwerp van de Mathenesserweg is bij de zijstraten 'de hoek omgetrokken', ten behoeve van de continue lijn.

SCHAALNIVEAU: STRAAT (VERVOLG)

6. OPENBARE RUIMTE

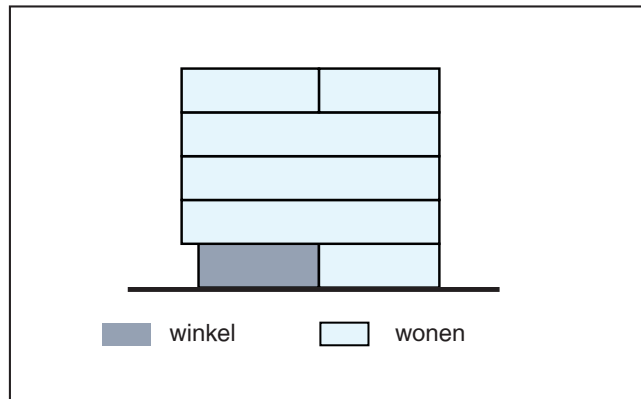
De inrichting van de openbare ruimte speelt een belangrijke rol in de continuïteit. De platanen zorgen voor ritme en de brede trottoirs dragen bij aan de lange lijnen. Dat die lange lijnen niet werden onderbroken door lantaarnpalen en masten voor de trambovenleiding is een belangrijk kenmerk van deze karakteristiek. De straatverlichting aan kabels van over de straat heen is nog intact al is het straatbeeld wel verrommeld met extra lantaarnpalen, paaltjes en containers.

7. RELATIE BEZONNING & GEVEL

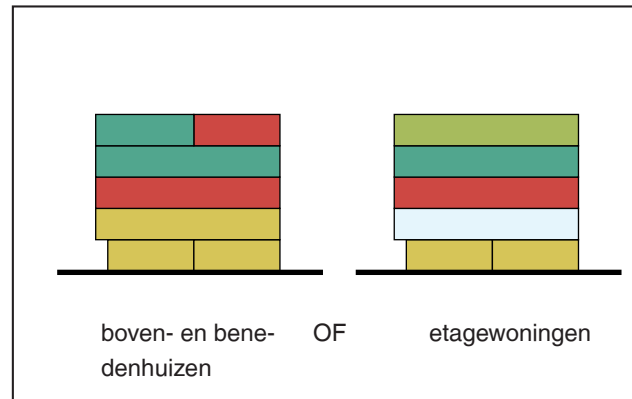
De noord- en zuidgevelwand van de Mathenesserweg hebben een verschillend karakter dat voorkomt uit de bezonning ervan. Dit uit zich met name in de aanwezigheid van buitenruimte. De noorgevels hebben vooral erkers, terwijl de zuidgevels zijn voorzien van buitenruimte, in de vorm van balkons. De erkers in de noordgevel hebben deze noordelijke gevelwand een meer verticaal karakter gegeven.

8. WOONWINKELPANDEN

De plint van elk pand moest ingericht worden of eenvoudig geschikt te maken zijn als winkelpand. Uitzondering vormt het eerder benoemde middendeel van de straat.

9. TWEE WOONTYPOLOGIEËN

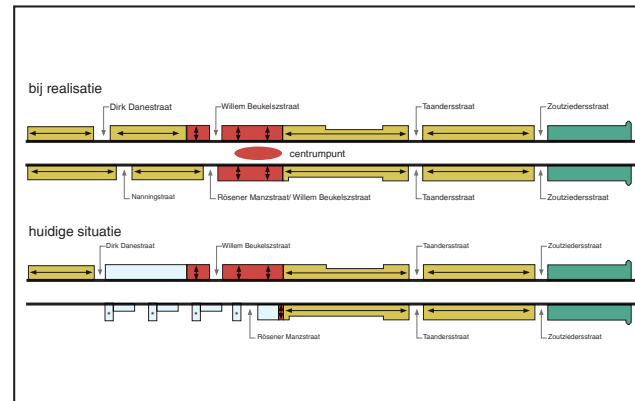
In de verkoopvoorwaarden was vastgelegd dat bouwers de keuze hadden uit slechts twee woontypologieën: vrije boven- en benedenhuizen of etagewoningen. Dit heeft zich bij elke bouweenheid geuit in een gevelbeeld waarbij de verdiepingen in het middeldeel identiek aan elkaar zijn. De beperkte keuze heeft daarnaast geresulteerd in een gelijkmatig ritme van portieken.

10. UNIFORMITEIT RECLAME & ZONWERING

Supervisor Van der Vlugt heeft toegezien op een uniformering van de reclameborden en zonwering in de plint. Hij adviseerde onder meer omtrent reclame geen houten naamborden aan te brengen, maar afzonderlijke letters te plaatsen. Het toezicht resulteerde er bijvoorbeeld ook in dat alle winkelluifels voorzien waren van uniform gestreepte markiezen. De uniformiteit is inmiddels grotendeels verdwenen.

11. OPDELING IN EENHEDEN

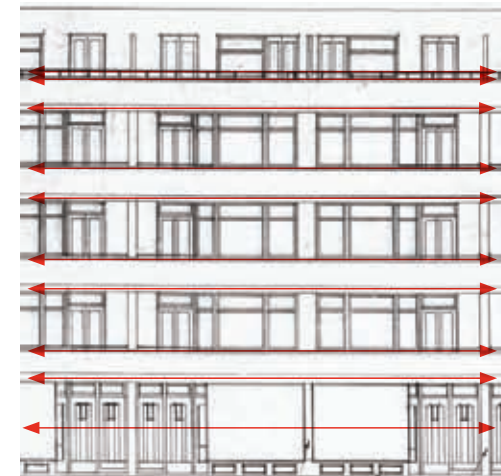

Bij realisatie bestond de gevelpartituur uit drie eenheden. Doel hiervan was om de compositie aan te passen aan de situering. In het ontwerp van de Mathenesserweg was een centrumpunt opgenomen. Dat punt werd gemarkeerd door enigszins terugliggende rooilijnen en door een kiosk/trafohuisje, zie afbeelding. De gevels die zich rondom dit centrumpunt bevonden (rood) kregen een sterk verticaal karakter, zonder dat daarbij de lange, horizontale lijnen van de totaalcompositie verloren gingen. Daarnaast is in de partituur onderscheid te maken tussen de gevelontwerpen van Brinkman (groen) en Van der Vlugt (geel en rood) met elk eigen kenmerken. In de huidige situatie is nog een vierde eenheid te onderscheiden, namelijk de eenheden uit de wederopbouwperiode (blauw). Een deel van de straat werd in de Tweede Wereldoorlog gebombardeerd en vervangen door nieuwbouw in een nieuwe stedenbouwkundige opzet. Alleen de gevels die onderdeel uitmaken van aaneengesloten gevelwand van de Mathenesserweg maken onderdeel uit van deze analyse.

SUPERVISOR VAN DER VLUGT: HORIZONTALITEIT

Kenmerken

- horizontale banden van doorlopende borstweringen, vloerbalken, balkonranden en overstekken in gepleisterd beton van een lichte kleur
- hekwerken balkons
- doorlopende plint

SUPERVISOR VAN DER VLUGT: VERTICALITEIT

Kenmerken

- series van verticale baksteenranden
- schoorstenen
- hoekpenanten ter plaatse van vensters in het midden-deel van gepleisterd beton
- horizontale banden (gepleisterd beton in lichte kleur) ter hoogte van de plint
- doorlopende plint

SUPERVISOR BRINKMAN

Deze gevels zijn ontworpen door Brinkman die een architect van een eerdere generatie was dan Van der Vlugt. Ook hij brengt ritme en samenhang aan in de gevels, maar minder abstract en nog meer in lijn met de laat negentiende eeuwse bouwtrant.

Kenmerken

- samengesteld blok met zowel horizontale als verticale elementen
- verbijzondering dakvorm
- doorlopende plint
- rijke ornamentiek

WEDEROPBOUW

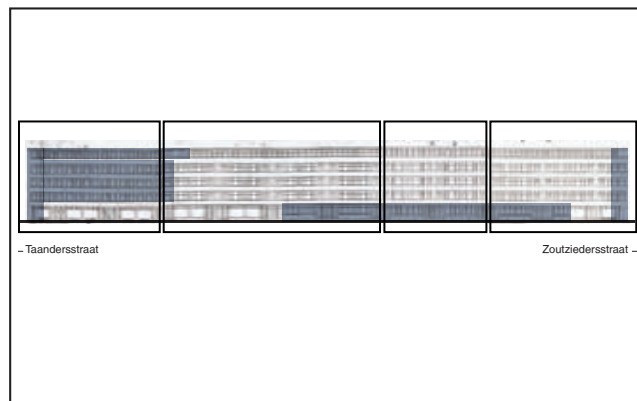
Aan de noordzijde van de straat, tussen de Dirk Danestraat en Willem Beukelzstraat ontwierpen architecten A. Krijgsmann en W. Hamdorff een nieuw bouwblok, dat werd gebouwd door de zoon van aannemer H.D. van Diggele (Mathenesserweg 159-181). Het gevelontwerp werd zorgvuldig ingepast.

Kenmerken

- sobere vormgeving
- buitenruimten als verbijzondering van de gevel
- geen doorlopende plint

12. VARIATIE TUSSEN BOUWBLOKKEN

Supervisors Brinkman en Van der Vlugt ontwierpen de gevelwand van de Mathenesserweg in grote lijnen, op schaal 1:100, en lieten de detaillering over aan de individuele bouwers. Dit heeft geresulteerd in kleine uitvoeringsvariaties tussen bouweenheden.

Nevenstaande tekening is een deel van een geveltekening van Van der Vlugt op schaal 1:100. Hierop is te zien tot welk detailniveau de tekeningen gaan. Er is bijvoorbeeld te zien dat de vensterindeling is voorgeschreven en, in hoofdlijnen, de materialisering van de plint. Binnen dit voorgeschreven raamwerk hadden de bouwers enige ruimte om eigen variaties op de materialisatie, detaillering en kleurgebruik voor te stellen, al zag de supervisor wel toe op het uniforme beeld van de straat. Zo is het zeer waarschijnlijk dat Van der Vlugt de kleuren (wit en groen) van het verfwerk van de gevel heeft bepaald. Deze ruimte tot variatie biedt wellicht ook mogelijkheden voor toekomstige transformaties, zolang ze continue lijn van de compositie, samengevat in 12 karakteristieken, niet verstoren.

De variatie tussen bouwblokken is niet alleen ontstaan door uitvoeringsvariaties van bouwers, maar is ook tot stand gekomen door architectonische variaties in de ontwerpen

van Van der Vlugt. Deze variatie komt allereerst tot uiting op de hoeken van het blok. Zo zijn op de hoeken permanente winkelfronten in de gevel opgenomen en daar tussenin flexibele gevels van woningen en winkels. Daarnaast is er variatie in de plint, vaak in het midden van een blok: winkelpuien worden vervangen door kleinere vensters ten behoeve van het wonen. Een derde variatie betreft de dakverdieping, die in sommige blokken deels is weggelaten. Tot slot, zijn er nog kleine overige variaties.

Op de volgende pagina's volgt een analyse per bouwblok. Hierin wordt de eigenheid van elk blok beschreven (het basisthema) en de architectonische variatie daarop. De geveltekeningen van de supervisors vormen hierbij het uitgangspunt. De bebouwing uit de wederopbouwperiode is om die reden niet meegenomen in de analyse. De nummering van de blokken is overgenomen uit het rapport 'Gevels Mathenesserweg Rotterdam' van Ellen Smit uit 2001. Bij het archiefonderzoek zijn niet alle geveltekeningen van Brinkman van de Mathenesserweg gevonden. Dit betekent dat de gevelwanden van de blokken A en B in deze analyse niet compleet zijn.

HENESSER WEG

DAKSTEEN

HARDSTEEN

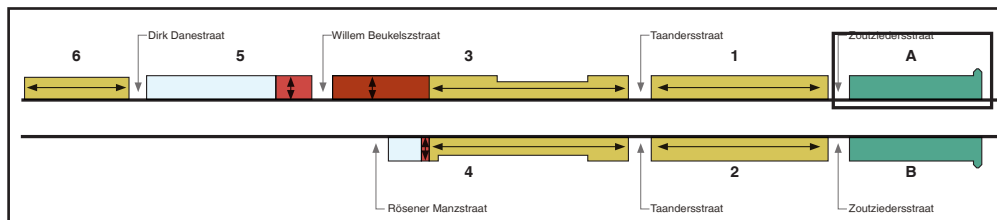
BOUWBLOK A

KENMERKEN

- samengesteld blok met zowel horizontale als verticale elementen
- verbijzondering hoeken met toren-elementen
- verbijzondering dakvorm
- doorlopende plint
- rijke ornamentiek

* In het archief van Brinkman (in het Nieuwe Instituut) zijn niet alle geveltekeningen van Brinkman van de Mathenesserweg teruggevonden. Zo ontbreken tekeningen van de hoek van de Zoutziederstraat en van het middendeel van het blok. De tekening van het kopblok is beschadigd en deels afgescheurd.

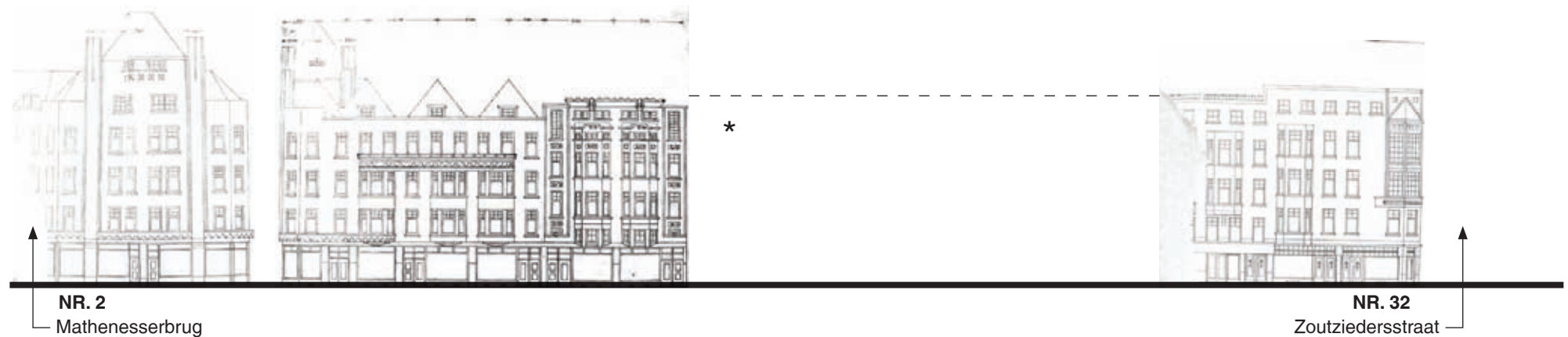

Mathenesserweg 1- 33 (oneven nummers)

Bouwjaar: 1923 - 1925

Architect: M. Brinkman

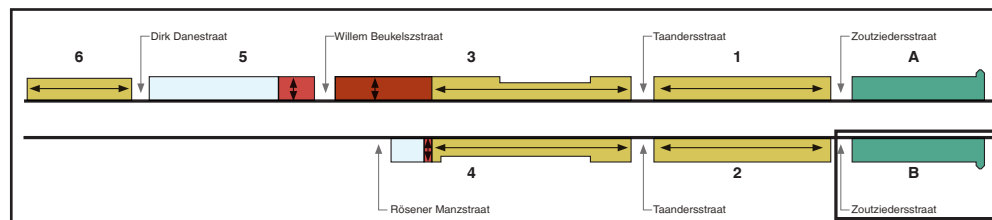
BOUWBLOK B

KENMERKEN

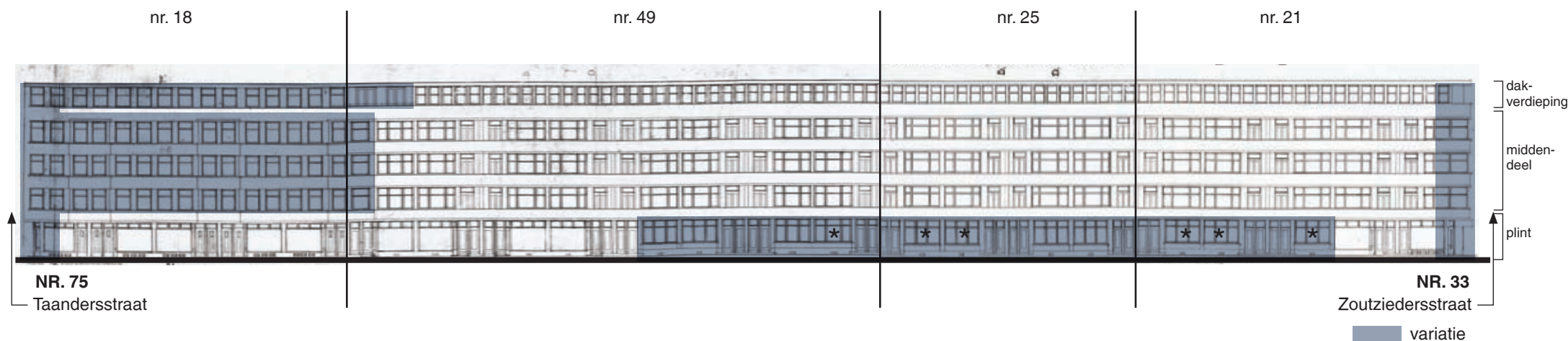
- samengesteld blok met zowel horizontale als verticale elementen
- verbijzondering hoeken met toren-elementen
- verbijzondering dakvorm
- doorlopende plint
- rijke ornamentiek

* In het archief van Brinkman (in het Nieuwe Instituut) zijn niet alle geveltekeningen van Brinkman van de Mathenesserweg teruggevonden. Zo ontbreken tekeningen van het middendeel van het blok. De tekening van het kopblok is beschadigd en deels afgescheurd.

Mathenesserweg 2 - 32 (even nummers)
Bouwjaar: 1923 - 1925
Architect: M. Brinkman

BOUWBLOK 1

De gevel van Bouwblok 1 is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop. In bouwblok 2 zijn delen anders uitgevoerd dan op tekening aangegeven. Zo is een deel van de plint (aangegeven met *) uitgevoerd als winkelpui.

BASISTHEMA

Plint

- hardsteen
- winkelpui met drie bovenlichten
- portiek met vier woningentree's met bovenlicht en twee winkelentree's op verhoogde terrazzvloer

Middendeel

- baksteen
- halve travee: balkon met dubbele deur en bovenlicht.
- halve travee: erker met driedelig venster met bovenlichten

Dakverdieping

- houten afwerking
- doorgaande strook met vensters
- verticale schuiframen

VARIATIE

Hoek Zoutziedersstraat

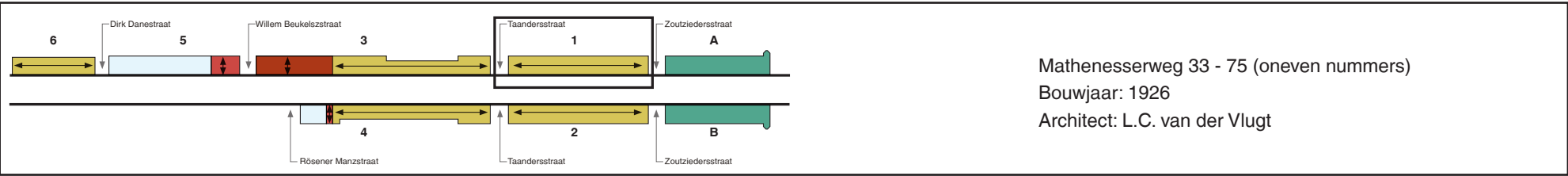
- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel
- teruggelegd kozijn in hoekloggia

Hoek Taandersstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- middendeel en dak: schuifvensters in metselwerk en in erkers per twee woningen in middendeel'

Plint

- variabele woning-winkelplint: winkelpui met drie bovenlichten of driedelige vensters met bovenlichten, zoals in bovenstaande tekening aangegeven

Mathenesserweg 33 - 75 (oneven nummers)

Bouwjaar: 1926

Architect: L.C. van der Vlugt

ZIJSTRATEN

- ↓ hoek Zoetziederstraat
- ↓↓ hoek Taandersstraat

nr. 21

HOEKEN

- ↓ hoek Zoetziederstraat
- ↓↓ hoek Taandersstraat

PLINT

- ↓ *basisthema*
- ↓↓ variatie

MIDDENDEEL

- ↓↓↓ basisthema
- ↓↓↓↓ variatie

DAKVERDIEPING

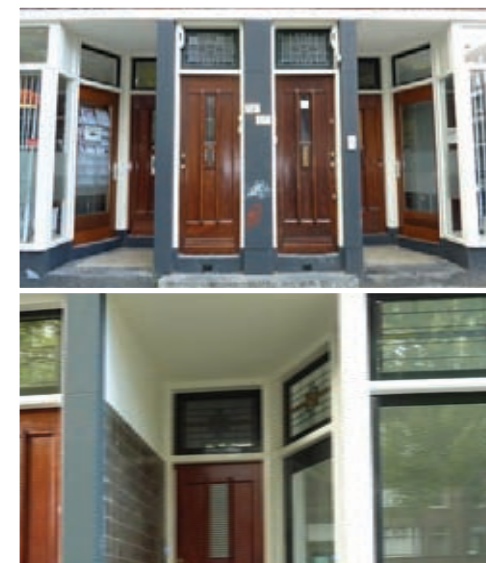
- ↓ basisthema
- ↓↓ variatie

MATERIAAL & KLEUR

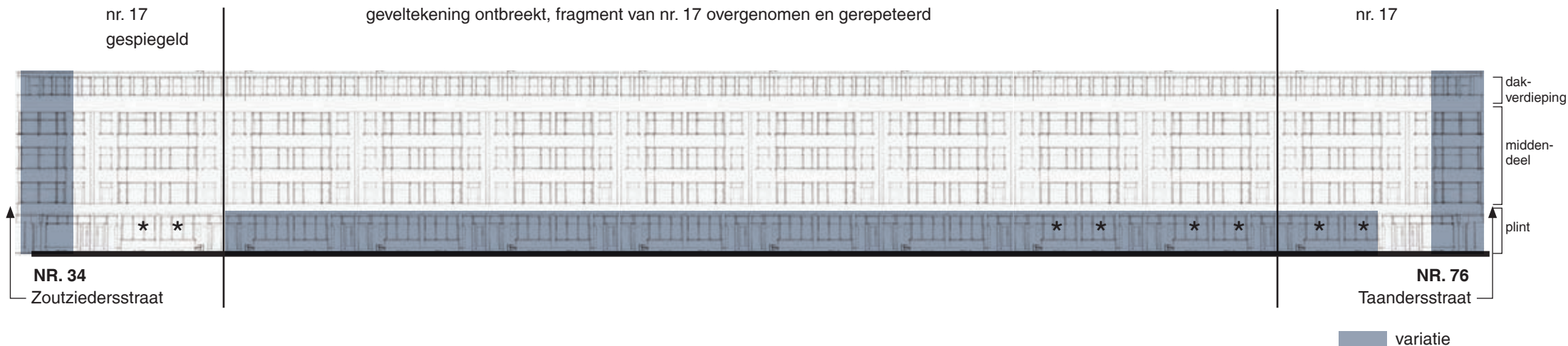
- ↓↓↓ portiek met granito vloer
- ↓↓↓↓ glas-in-lood vensters en tegelwerk

nr. 18

BOUWBLOK 2

De gevel van Bouwblok 2 is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop. Geveltekeningen van het definitieve ontwerp van het middendeel en de hoek Zoutziedersstraat ontbreken. Waarschijnlijk is het middelste deel van het blok een repetitie van bouweenheid 17 (m.u.v. de hoekvariatie) en zijn de hoeken gespiegeld ten opzichte van elkaar. In bouwblok 2 zijn delen anders uitgevoerd dan op tekening aangegeven. Zo is een deel van de plint (aangegeven met *) uitgevoerd als winkelpui.

BASISTHEMA

Plint

- hardsteen

- winkelpui met drie bovenlichten
- portiek met vier woningentree's met bovenlicht en twee winkelentree's op verhoogde terrazzovloer

Middendeel

- baksteen
- halve travee: terugliggende gevel met venster met bovenlicht en een, over meerdere verdiepingen doorlopende, baksteenrand als woningafscheiding.
- halve travee: erker met driedelig venster met bovenlichten

Dakverdieping

- houten afwerking
- doorgaande strook met vensters
- verticale schuiframen

VARIATIE

Hoek Zoutziedersstraat (anders uitgevoerd dan op tekening)

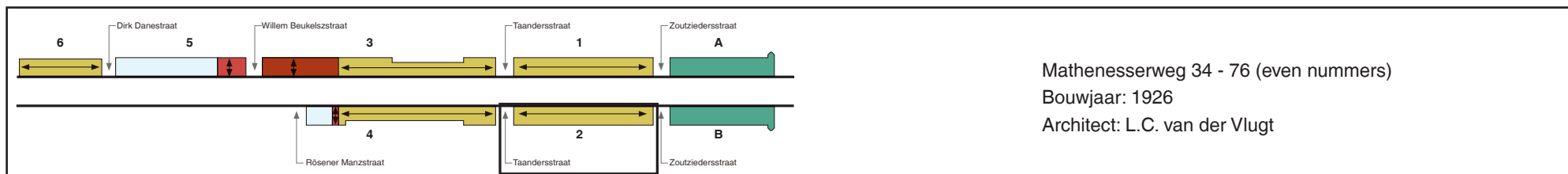
- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel
- teruggelegd kozijn in hoekloggia

Hoek Taandersstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel
- overstek daklijst

Plint

- variabele woning-winkelplint: winkelpui met drie bovenlichten of driedelige vensters met bovenlichten, zoals in bovenstaande tekening aangegeven

Mathenesserweg 34 - 76 (even nummers)

Bouwjaar: 1926

Architect: L.C. van der Vlugt

ZIJSTRATEN

- ↓ hoek Taandersstraat
- ↓↓ hoek Zoetzietersstraat

HOEKEN

- ↓ hoek Taandersstraat
- ↓↓ hoek Zoetzietersstraat

PLINT

- ↓ *basisthema*
- ↓↓ variatie

MIDDENDEEL

- ↓↓↓ basisthema

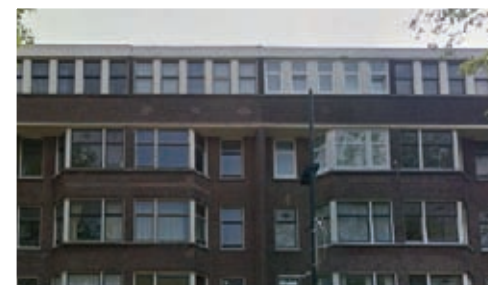
DAKVERDIEPING

- ↓ basisthema

MATERIAAL & KLEUR

- ↓↓ vensters plint en verdieping met glas-in-lood

nr. 17

nr. 17 gespiegeld

BOUWBLOK 3

De gevel van Van der Vlugt van Bouwblok 3 is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Dit blok bestaat uit twee eenheden (geel en rood). Op de overgang tussen de twee eenheden zit een sprong in het gevelfront. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop.

BASISTHEMA ROOD

Plint

- hardsteen
- winkelpui met (deels) drie bovenlichten
- portiek met drie voordeuren met bovenlicht (m.u.v. de winkelentree) op verhoogde vloer

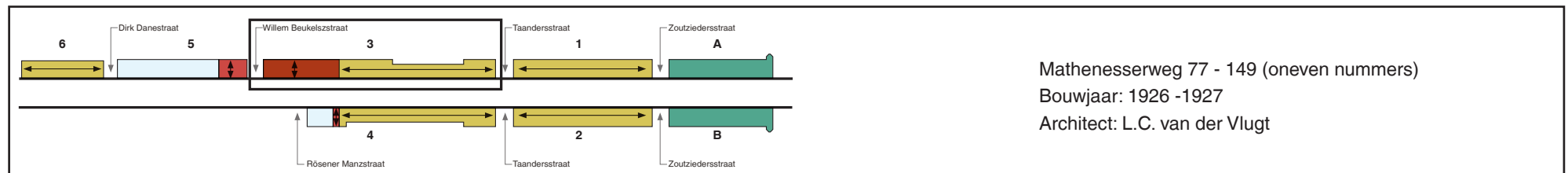
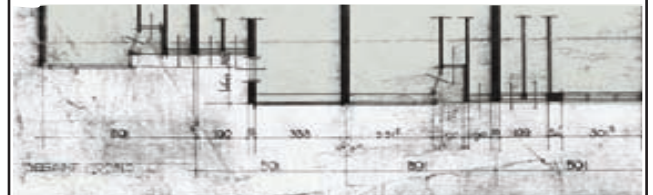
Middendeel

- baksteen
- erkers met groot venster en twee kleine vensters met bovenlichten
- venster met bovenlicht in metselwerk

Dakverdieping

- baksteen
- terugliggende gevel t.b.v. balkon
- groot venster en deur met bovenlicht
- venster met bovenlicht in metselwerk

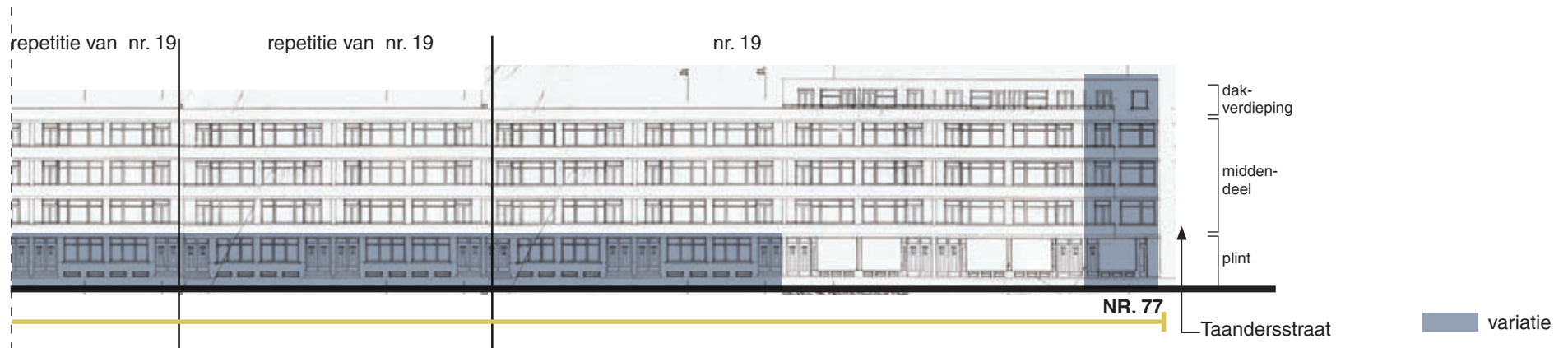
sprong in het gevelfront

Mathenesserweg 77 - 149 (oneven nummers)

Bouwjaar: 1926 -1927

Architect: L.C. van der Vlugt

BASISTHEMA GEEL

Plint

- hardsteen
- winkelpui met drie bovenlichten (niet op tekening)
- portiek met zes voordeuren met bovenlicht (m.u.v. de twee winkelentree's) op verhoogde vloer

Middendeel

- baksteen
- halve travee: balkon met dubbele deur en bovenlicht. Baksteenrand als woningafschieding
- halve travee: erker met driedelig venster met bovenlichten

Dakverdieping

- baksteen
- terugliggende gevel t.b.v. balkon
- groot venster en deur met bovenlicht
- venster met bovenlicht in metselwerk
-

VARIATIE

Hoek Taandersstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- voortijdige beëdiging balkons
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel en dakverdieping

Hoek Willem Beukelszstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- verticaal accent schoorsteen 'om de hoek'
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel en dakverdieping

Plint

- driedelige vensters met bovenlichten
 - portiek met vier voordeuren
- Dakverdieping ontbreekt in het midden van het blok

ZIJSTRATEN

- ↓ hoek Taandersstraat
- ↓↓ hoek Willem Beukelszstraat

nr. 19a

nr. 31

HOEKEN

- ↓ hoek Taandersstraat
- ↓↓ hoek Willem Beukelszstraat

PLINT

↓ basisthema
↓↓ variatie

MIDDENDEEL

↓↓↓ basisthema

DAKVERDIEPING

↓ basisthema

MATERIAAL & KLEUR

↓↓ glas-in-lood

BOUWBLOK 4

De gevel van Van der Vlugt van Bouwblok 4 is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Dit blok bestaat uit twee eenheden (geel en rood). Op de overgang tussen de twee eenheden zit een sprong in het gevelfront. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop.

BASISTHEMA GEEL

Plint

- hardsteen
- winkelpui met drie bovenlichten
- portiek met zes voordeuren met bovenlicht (m.u.v. de twee winkelentree's) op verhoogde vloer

Middendeel

- baksteen
- halve travee: balkon met dubbele deur en bovenlicht.
Baksteenrand als woningafschieding
- halve travee: erker met driedelig venster met bovenlichten

Dakverdieping

- houten afwerking
- doorgaande strook met vensters
- verticale schuiframen

VARIATIE GEEL

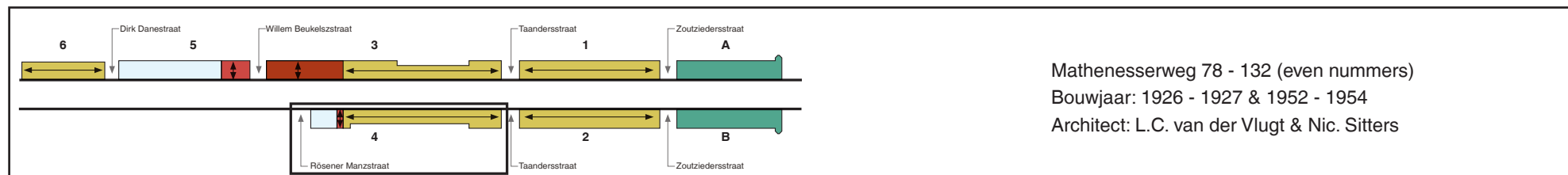
Hoek Taandersstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- gewijzigde maatvoering vensters middendeel
- teruggelegd kozijn in hoekloggia

Plint

- vensters met bovenlicht in metselwerk, boven hardstenen plint.
- of driedelige vensters met bovenlichten
- portiek met vier voordeuren en trap

Dakverdieping ontbreekt in het midden van het blok

Mathenesserweg 78 - 132 (even nummers)

Bouwjaar: 1926 - 1927 & 1952 - 1954

Architect: L.C. van der Vlugt & Nic. Sitters

BASISTHEMA ROOD

Plint

- hardsteen
- winkelpui met drie bovenlichten
- portiek met zes voordeuren met bovenlicht (m.u.v. de twee winkelentree's) op verhoogde vloer (nog drie aanwezig)

Middendeel

- baksteen
- erkers met groot venster en twee kleine vensters met bovenlichten
- venster met bovenlicht in metselwerk

Dakverdieping

- baksteen
- terugliggende gevel t.b.v. balkon
- groot venster en deur met bovenlicht
- venster met bovenlicht in metselwerk

ZIJSTRATEN

↓ hoek Taandersstraat

nr. 26

HOEKEN

↓ hoek Taandersstraat

↓↓ hoek Rösener Manzstraat

PLINT

↓ basisthema geel

↓↓ variatie geel

↓↓↓ basisthema rood

MIDDENVERDIEPINGEN

- ↓ basisthema geel
- ↓↓ variatie geel
- ↓↓↓ basisthema rood

DAKVERDIEPING

- ↓ basisthema geel
- ↓↓ variatie geel
- ↓↓↓ basisthema rood

MATERIAAL & KLEUR

- ↓ overgang geel naar rood

BOUWBLOK 5

De gevel van Bouwblok 5, dat na het bombardement deels vervangen is door nieuwbouw, is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop.

BASISTHEMA

Plint

- bakstenen plint met daarboven tegelwerk
- vensters met bovenlicht in metselwerk
- portiek met twee voordeuren met bovenlichten, in het gevelvlak

Middendeel

- baksteen

- erkers met groot venster en twee kleine vensters met bovenlichten
- venster met bovenlicht in metselwerk

Dakverdieping

- baksteen
- terugliggende gevel t.b.v. balkon
- groot venster en deur met bovenlicht
- venster met bovenlicht in metselwerk
- schoorstenen

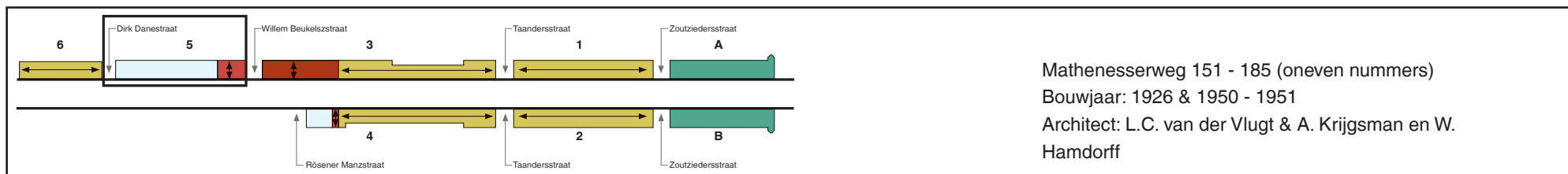
VARIATIE

Hoek Willem Beukelszstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek

- gewijzigde maatvoering vensters middendeel en dakverdieping
- hoek penant midden deel en dakverdieping

■ variatie

Mathenesserweg 151 - 185 (oneven nummers)
Bouwjaar: 1926 & 1950 - 1951
Architect: L.C. van der Vlugt & A. Krijgsman en W. Hamdorff

ZIJSTRATEN

↓ hoek Willem Beukelszstraat

HOEKEN

↓ hoek Dirk Danestraat

↓↓ hoek Willem Beukelszstraat

PLINT

↓ *basisthema*

MIDDENDEEL

↓↓↓ *basisthema*

DAKVERDIEPING

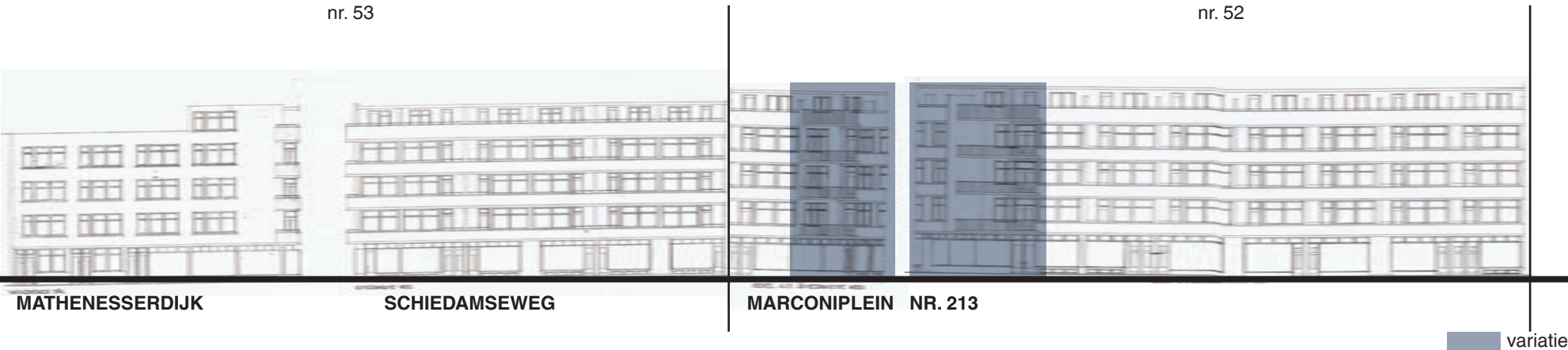
↓ *basisthema*

MATERIAAL & KLEUR

↓↓ tegelwerk in de plint

BOUWBLOK 6

De gevel van Bouwblok 6 is opgebouwd uit een plint, middendeel en dakverdieping. Elk gevelonderdeel kent één basisthema en een variatie daarop. Eveneens onderdeel van dit bouwblok zijn gevels aan het Marconiplein, de Schiedamseweg en Mathenesserdijk.

BASISTHEMA

Plint

- baksteen
- winkelpui met drie bovenlichten
- portiek met twee of drie voordeuren met bovenlicht

Middendeel

- baksteen

- 1/3 travee: balkon met dubbeldeur en balkonrand
 - 2/3 travee: erker met bovenlichten en roede in midden
- Dakverdieping
- baksteen
 - terugliggende gevel t.b.v. balkon
 - dubbele deur
 - dubbelvenster in metselwerk
 - overstekende dakrand

VARIATIE

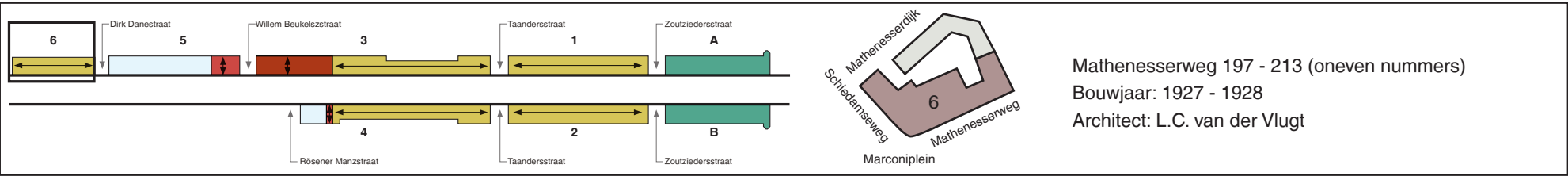
Hoek Marconiplein

- afgeronde hoek
- balkons met hekwerk op de hoek van middendeel en

dakverdieping

Hoek Taandersstraat

- hoek plint afgesneden, entree op de hoek
- balkon op de hoek van middendeel en dakverdieping

Mathenesserweg 197 - 213 (oneven nummers)
Bouwjaar: 1927 - 1928
Architect: L.C. van der Vlugt

HOEKEN

- ↓ hoek Dirk Danestraat
- ↓↓ hoek Marconiplein

PLINT

- ↓ *basisthema, deels met verstoringen (beplating)*

DAKVERDIEPING

- ↓ basisthema

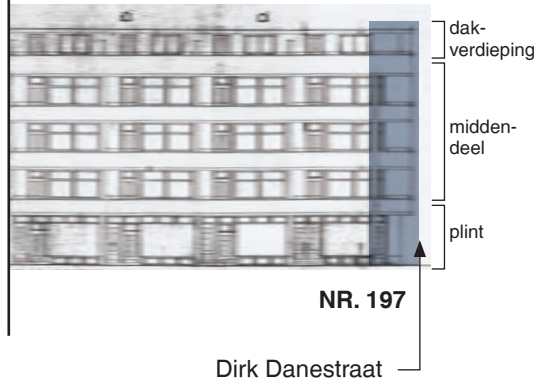
MIDDENDEEL

- ↓↓↓ basisthema

MATERIAAL & KLEUR

- ↓↓ overgang tussen bouweenheden

nr. 44

3

RICHTLIJNEN VOOR RENOVATIE

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet hoe de samenhang en de variatie van de Mathenesserweg op verschillende schaalniveaus is bereikt in twaalf karakteristieken. Dit hoofdstuk bevat richtlijnen voor interventies aan de bouwblokken, waarbij de karakteristieken, die samen het unieke van de Mathenesserweg bepalen, niet verzwakt maar juist versterkt worden.

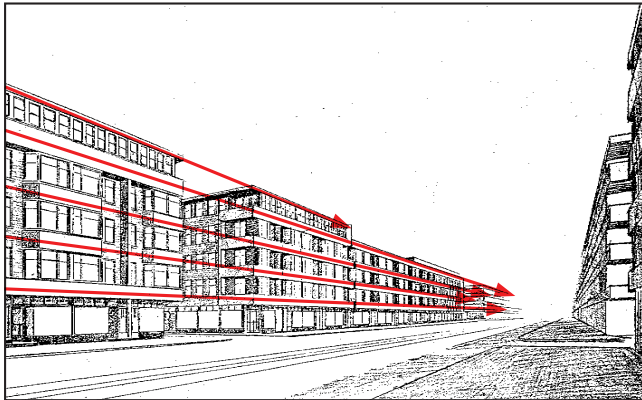
Voor de uitwerking van de renovatie is het van belang rekening te houden met de hoofdlijnen van de partituur, zoals geschetst op pagina 25, en de samenhang tussen de gevelwanden, de zijstraten, de openbare ruimte en de zonering van privé- naar publieke ruimte.

Het is de ambitie om de gevels in hun oorspronkelijke waarde te herstellen, de kwaliteit van het geheel te versterken en de verandering van het gevelbeeld te beperken. Deze operatie zal niet in één keer plaatsvinden, en ook zelden zal voor 100% naar het oorspronkelijke gevelbeeld worden teruggekeerd. Dat hoeft niet erg te zijn; deze richtlijnen geven de toetsingscriteria voor het gewenste toekomstbeeld aan.

↓ Een gaaf voorbeeld van horizontale geleding, driedelige geveleopbouw en hoekverbijzondering.

1. HORIZONTALE GELEDING

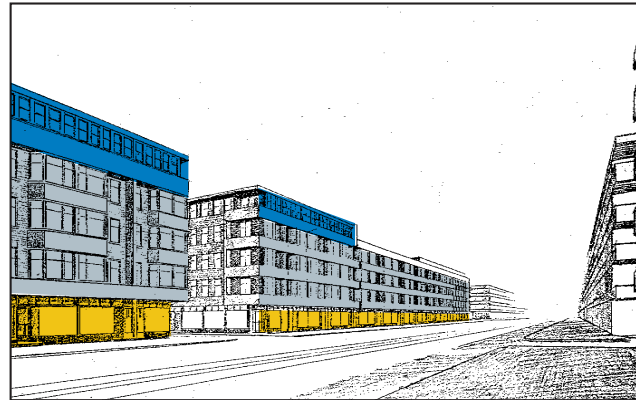

Het meest in het oog springend is de horizontale geleding van de gevel door de doorlopende borstweringen, vloerbalken, balkonranden en overstekken. De horizontaliteit geeft eenheid, samenhang en lineariteit aan de gevelwanden, precies wat de gemeente wilde bereiken met deze belangrijke nieuwe route.

RICHTLIJNEN

- Koester de horizontale geleding van de gevelwand als een van de belangrijkste architectonische elementen van het straatbeeld. Dat betekent behoud en herstel van de doorlopende borstweringen, vloerbalken, balkonranden, overstekken en daklijsten in een gelijke materialisering, kleur en detaillering. En dat betekent ook het behoud van de bestaande rooilijnen en van de bouwhoogte van de dakverdieping.

2. GEVELOPBOUW

Overall in de straat is de opbouw van de gevel gelijk:

- Een terugliggende plint veelal voorzien van een winkelpui.
- De drie middenverdiepingen, waarbij elke verdieping een gelijke gevelindeling heeft.
- Een terugliggende dakverdieping met een gevelindeling die afwijkt van de middenverdiepingen. Opnieuw vormt het middendeel van de straat een uitzondering: daar waar de winkelpuien ontbreken, ontbreekt ook de dakverdieping.

RICHTLIJNEN

- Behoud de driedeling van de gevel, dat wil zeggen: een terugliggende plint, middendeel met drie verdiepingen en een terugliggende dakverdieping. Dat betekent behoud en herstel van de oorspronkelijke gevelindeling. Bijzonder aandacht daarbij verdient het middendeel, waar elke verdieping gelijke gevelindeling heeft.

3. VERBIJZONDERING VAN DE HOEKEN

In het ontwerp is extra aandacht voor de hoeken. Deze zijn verbijzonderd, bijvoorbeeld door dat de doorlopende balkonlijn hier onderbroken wordt. Dit blijkt uit de verkoopvoorwaarden van de gronden Mathenesserweg uit 1926: de hoekindeling van een perceel moet, anders dan de overige gevelwanden, vooraf in haar geheel aan goedkeuring B&W worden onderworpen.

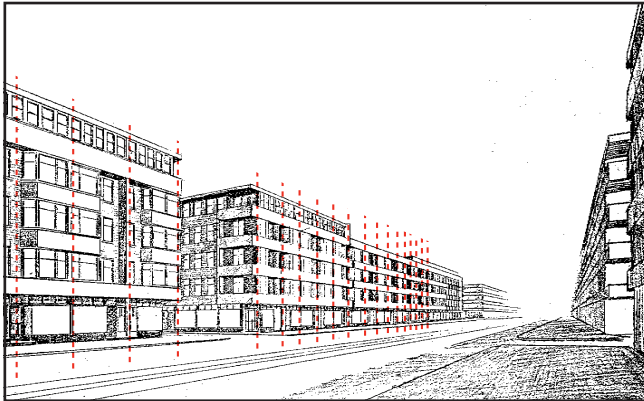
RICHTLIJNEN

- De verbijzondering van de hoeken handhaven en stedenbouwkundig/architectonisch versterken. De plinten van de hoeken zouden een geschikt startpunt en katalysator kunnen vormen voor de revitalisering van het programma van de straat.
- De verbijzondering aangrijpen om op de hoeken te starten met herstel van het verfijnde gevelbeeld. Dat betekent: zoveel mogelijk verfijning in winkelpuien, overige vensters en portieken terugbrengen. Dit vraagt ook aandacht voor de relatie tussen de bebouwing op tegenoverliggende hoeken en in de zijstraten.

↓ Het gevelontwerp van de Mathenesserweg is bij de zijstraten 'de hoek omgetrokken'.

4. RITMIEK GEVELINDELING

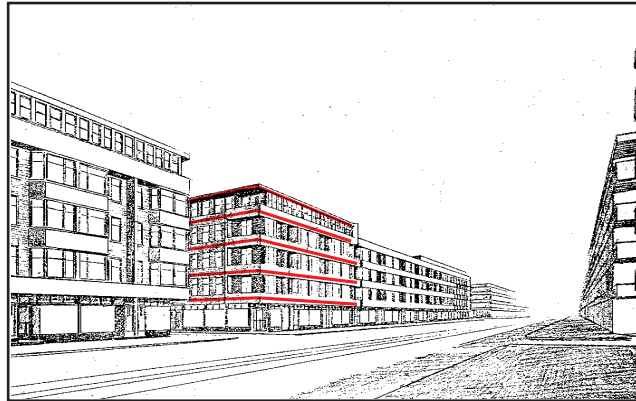

De gevelcompositie is per bouweenheid verschillend, maar de bouwelementen die zijn gebruikt zijn overal gelijk: winkelpuien, samengestelde vensters en portieken. Hierdoor is een weefgevel ontstaan met een gelijkmatig ritme. Het individuele woonhuis is opgenomen in een abstracte gevelwand, maar in maat en schaal toch te onderscheiden.

RICHTLIJNEN

- Behoud de ritmiek van de gevelindeling. Dat betekent behoud positionering van vensters en portieken binnen het bestaande stramien.

5. DE HOEKEN OMGETROKKEN

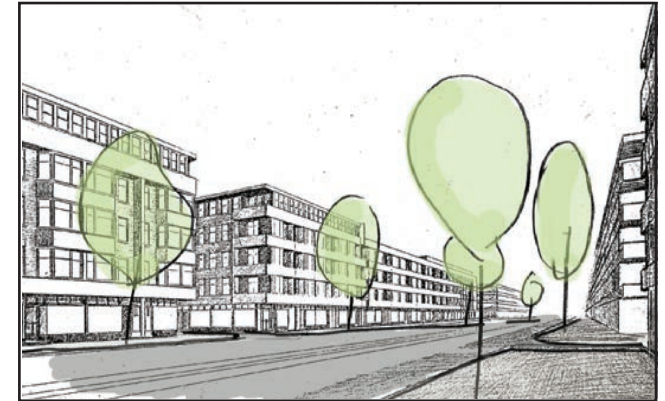

Het gevelontwerp van de Mathenesserweg is bij de zijstraten 'de hoek omgetrokken', ten behoeve van de continue lijn.

RICHTLIJNEN

- De gevels aan het begin van de zijstraten behoren tot het gevelontwerp van de Mathenesserweg en zouden daarom ook onderdeel moeten uitmaken van deze renovatie.

6. OPENBARE RUIMTE

De Mathenesserweg is ontworpen als een stadsboulevard. De inrichting van de openbare ruimte speelt een belangrijke rol in de continuïteit. De platanen zorgen voor ritme en de brede trottoirs dragen bij aan de lange lijnen. Dat die lange lijnen niet werden onderbroken door lantaarnpalen en masten voor de trambovenleiding is een belangrijk kenmerk van deze karakteristiek. De straatverlichting aan kabels van over de straat heen is nog intact al is het straatbeeld wel verrommeld met extra lantaarnpalen, paaltjes en containers.

RICHTLIJNEN

- Koester de allure als stadsboulevard. Dat betekent behoud van de brede trottoirs, de platanen in een ritme en de hangende straatverlichting.
- Vermijd inrichtingselementen als containers en bloembakken en concentreer fietsparkeren zoveel mogelijk bij elkaar, zodat de lange lijnen van de straat en de breedte van het straatprofiel niet verstoord worden.
- Zorg voor een zorgvuldige overgang tussen de plint van de bebouwing en de openbare ruimte.

- ↓ De noorgevels hebben vooral erkers, terwijl de zuidgevels zijn voorzien van buitenruimte, in de vorm van balkons.
De erkers in de noordgevel hebben deze noordelijke gevelwand een meer verticaal karakter gegeven.

7. RELATIE BEZONNING & GEVEL

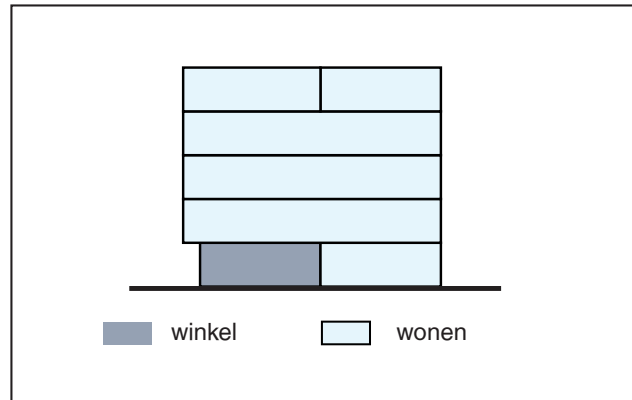

De noord- en zuidgevelwand van de Mathenesserweg hebben een verschillend karakter dat voorkomt uit de bezonning ervan. Dit uit zich met name in de aanwezigheid van buitenruimte. De noorgevels hebben vooral erkers, terwijl de zuidgevels zijn voorzien van buitenruimte, in de vorm van balkons. De erkers in de noordgevel hebben deze noordelijke gevelwand een meer verticaal karakter gegeven.

RICHTLIJNEN

- Behoud het verschillende karakter van de noord- en zuid gevelwand, met name met betrekking tot de buitenruimte. Dat betekent dat balkons niet dichtgezet kunnen worden.

8. WOONWINKELPANDEN

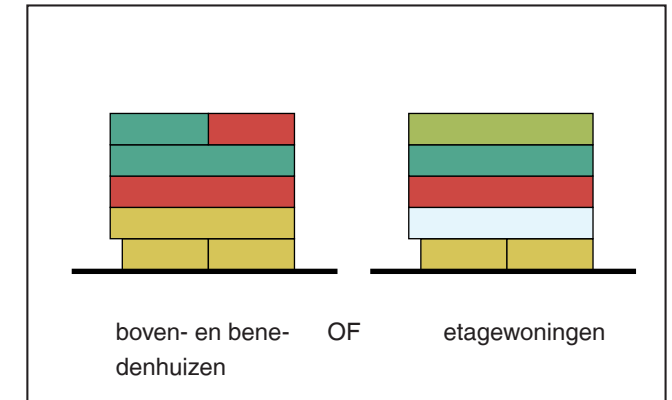

De plint van elk pand moest ingericht worden of eenvoudig geschikt te maken zijn als winkelpand. Uitzondering vormt het eerder benoemde middendeel van de straat.

RICHTLIJNEN

- In de permanente winkelpinten (basisthema) dient de etalage pui bij transformatie tot woning behouden te blijven, in de variabele woonwinkelpinten kan een winkelpui worden vervangen door een woongevel naar oorspronkelijk ontwerp en vice versa.
- Zorg ervoor dat tenminste tweederde deel van het glasoppervlak open gehouden wordt. Dat betekent dat een derde deel niet dichtgeplakt of dichtgezet mag worden met bijvoorbeeld reclame of stellingkasten. Eventuele afdichting dient eenvoudig te verwijderen zijn.

9. TWEE WOONTYPOLOGIEËN

In de verkoopvoorwaarden was vastgelegd dat bouwers de keuze hadden uit slechts twee woontypologieën: vrije boven- en benedenhuizen of etagewoningen. Dit heeft zich bij elke bouweenheid geuit in een gevelbeeld waarbij de verdiepingen in het middendeel identiek aan elkaar zijn. De beperkte keuze heeft daarnaast geresulteerd in een gelijkmatig ritme van portieken.

RICHTLIJNEN

- Behoud de indeling van de portieken die in overeenstemming is met de woontypologie.

↓ Reclame-uitingen alleen in losse letters of doosletters in het metselwerkvlak boven de winkelpui of met beplakking op de pui aanbrengen. Hierdoor ontstaat een rustig gevelbeeld, in overeenstemming met de oorspronkelijke voorschriften van Van der Vlugt, waarbij de bestaande architectuur zichtbaar blijft.

10. UNIFORMITEIT RECLAME & ZONWERING

Supervisor Van der Vlucht heeft toegezien op een uniformering van de reclameborden en zonwering in de plint. Hij adviseerde onder meer omtrent reclame geen houten naamborden aan te brengen, maar afzonderlijke letters te plaatsen. Het toezicht resulteerde er bijvoorbeeld ook in dat alle winkelluifels voorzien waren van uniform gestreepte markiezen. De uniformiteit is inmiddels grotendeels verdwenen.

RICHTLIJNEN

Streef naar een uniform straatbeeld met betrekking tot reclame en zonwering en koester de richtlijnen van supervisor Van der Vlucht.

Reclame-uitingen

- Uitsluitend op de begane grond en zoveel mogelijk geïntegreerd met de gevelarchitectuur
- Reclame-uitingen alleen in losse letters of doosletters in het metselwerkvlak boven de winkelpui of met beplaking op de pui aanbrengen. Hierdoor ontstaat een rustig gevelbeeld, in overeenstemming met de oorspronkelijke voorschriften van Van der Vlucht, waarbij de

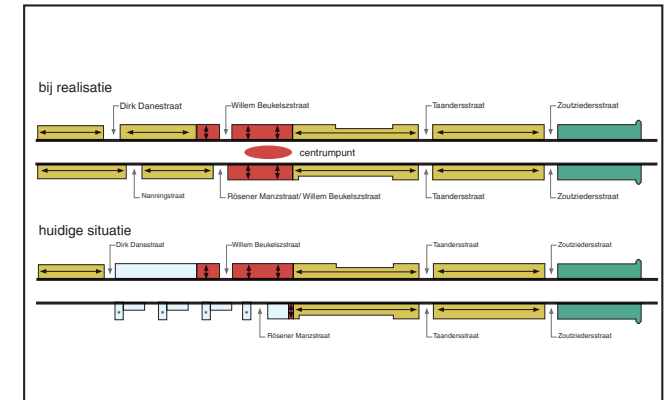
bestaande architectuur zichtbaar blijft. Dus geen lichtbakken of beplating met reclame.

- We verwijzen hierbij ook naar de reclame-richtlijnen van Welstand waarbij onder meer is bepaald dat geen reclame mag worden aangebracht op een woongevel. Dat houdt in dat alle reclame-uitingen zich onder de witte gevelband van de plint dienen te bevinden.

Zonwering

- Om de wildgroei aan luifels en zonneschermen (voor wat betreft aanwezigheid, vormgeving, materialisering en kleur) in de plint te beëindigen verdient het de voorkeur afspraken te maken over uniformering hiervan. Het verdient de aanbeveling historische foto's van de Mathenesserweg met markiezen, zoals op pagina 15, als referentie hiervoor te gebruiken.

11. OPDELING IN EENHEDEN

Bij realisatie bestond de gevelpartituur uit drie eenheden. Doel hiervan was om de compositie aan te passen aan de situering. In het ontwerp van de Mathenesserweg was een centrumpunt opgenomen. De gevels die zich rondom dit centrumpunt bevonden (rood) kregen een sterk verticaal karakter, zonder dat daarbij de lange, horizontale lijnen van de totaalcompositie verloren gingen. Daarnaast is in de partituur onderscheid te maken tussen de gevelontwerpen van Brinkman (groen) en Van der Vlucht (geel en rood) met elk eigen kenmerken. In de huidige situatie is nog een vierde eenheid te onderscheiden, namelijk de eenheden uit de wederopbouwperiode (blauw).

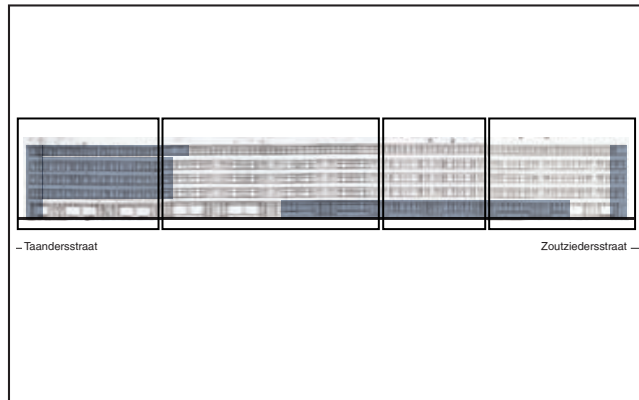
RICHTLIJNEN

- Zorg ervoor dat de vierdeling van de gevelpartituur herkenbaar blijft. Dit betekent: behoud van gevelkenmerken van de eenheid waartoe het pand behoort, zoals nader beschreven in de catalogus op pagina 30 en 31.

↓ Een belangrijk moment in de partituur: de overgang van horizontaliteit naar verticaliteit.

12. VARIATIES TUSSEN BOUWBLOKKEN

Supervisors Brinkman en Van der Vlugt ontwierpen de gevelwand van de Mathenesserweg in grote lijnen, op schaal 1:100, en lieten de detaillering over aan de individuele bouwers. Dit heeft geresulteerd in kleine uitvoeringsvariaties tussen bouweenheden.

Op de geveltekeningen van Van der Vlugt is te zien dat de vensterindeling is voorgeschreven en, in hoofdlijnen, de materialisering van de plint. Binnen dit voorgeschreven raamwerk hadden de bouwers enige ruimte om eigen Variaties op de materialisatie, detaillering en kleurgebruik voor te stellen, al zag de supervisor wel toe op het uniforme beeld van de straat. Zo is het zeer waarschijnlijk dat Van der Vlugt de kleuren (wit en groen) van het verfwerk van de gevel heeft bepaald. Deze vrijheid biedt wellicht ook mogelijkheden voor toekomstige transformaties, zolang ze continue lijn van de compositie, samengevat in 12 karakteristieken, niet verstoren.

De variatie tussen bouwblokken is niet alleen ontstaan door uitvoeringsvariaties van bouwers, maar is ook tot stand gekomen door architectonische variaties - in hoeken, plint en dakverdieping - in de ontwerpen van Van der Vlugt.

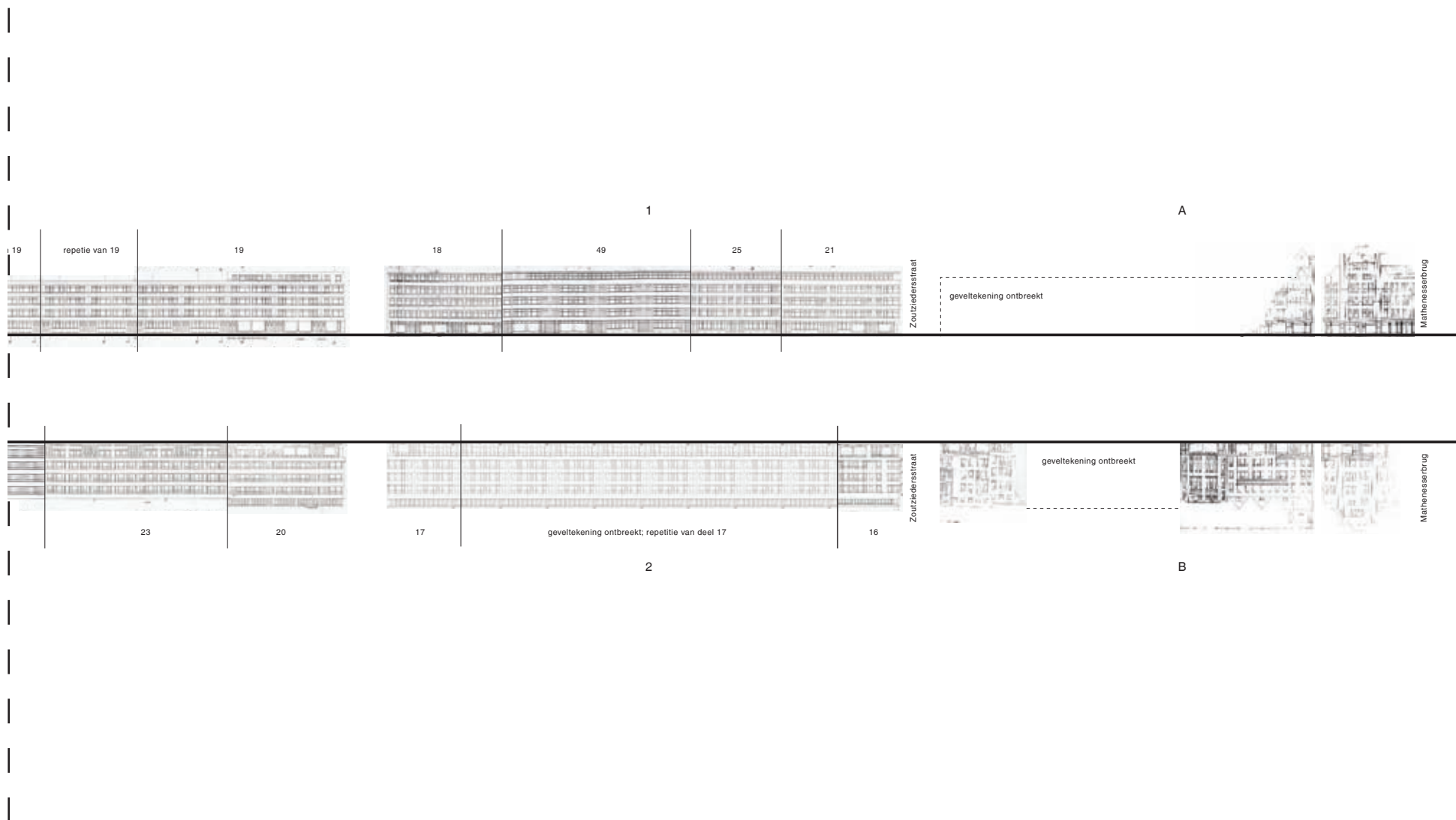
RICHTLIJNEN

Het is de ambitie om de gevels in hun oorspronkelijke waarde te herstellen, de kwaliteit van het geheel te versterken en de verandering van het gevelbeeld te beperken. Dit betekent:

- Herstel de gevels zo mogelijk in hun oorspronkelijke vorm en behoud daarbij de eigenheid van elk bouwblok zoals nader beschreven in de catalogus op pagina 34 e.v.
- Koester de verfijnde detaillering, materialisering en het kleurpalet van de gevels die een belangrijke bijdrage levert aan de hoogwaardige architectonische kwaliteit van de hele straat.
- Indien kozijnen moeten worden vervangen dient de oorspronkelijke indeling, dimensionering, reliëf en kleurstelling te worden aangehouden.
- Kies voor hoogwaardige materialen met een goede beeldkwaliteit, in overeenstemming met de bestaande kwaliteit.
- Behoud en herstel de oorspronkelijke tegel- natuursteen en terrazzo afwerkingen van de plint en entreeportieken.
- Behoud en herstel de oorspronkelijke blank gebeitste hardhouten voordeuren en het historisch deurbeslag.
- Behoud en herstel het oorspronkelijke gevelmetselwerk, reinigen alleen met stoom, indien voegherstel noodzakelijk is dan met teruggelegde voeg als bestaand.
- Houd bij onderhoud of vernieuwing van kozijnen en gevelpleisterwerk het oorspronkelijke kleurenpalet aan (wordt beschikbaar gesteld).

BIJLAGE: GEVELWANDEN IN HUIDIGE SITUATIE

BRONNEN

ARCHIEVEN

Stadsarchief Rotterdam

413 Dossiers van het Adviesbureau Financiering Opbouw
413_693 Mathenesserweg 130-132/Rosenaarstraat, 1951, orde 120
413_1345 Mathenesserweg/Schiedamseweg, orde 345

465-01 Archief van de Gemeentesecretariaat afdeling Openbare Werken in Rotterdam
465-01_1791 Mathenesserweg, 1950-1957

Bouwtekeningen Rosener Manzstraat 165, architect N. Sitters, 1952-1954

Bouwtekeningen Mathenesserweg 151-181, A. Krijgsman en W. Hamdorff, 1950-1951

Het Nieuwe Instituut

Archief Brinkman en Van der Vlugt (BROX)
BROX d-16 map 1 Documentatie voordracht koper percelen
BROX d-16 map 3 Documentatie verkoop gronden
BROX t-1 en t-2 Blauwdrukken verkoop percelen
BROX t-2061 Geveltekeningen 1925 - 1927
BROX t-4533 Schetsontwerp trafo met kiosk en wachtruimte
BROX t-2487 Kaart bestaande situatie, ongedateerd

Archief M. Brinkman sr.

BRIN 59.1 – 59.14 Gevelontwerpen Mathenesserweg
BRIN.1.61 Overzicht gevelontwerpen Mathenesserweg en omgeving (Rotterdam). Esthetisch advies van Michiel Brinkman bij de verschillende plannen, 1904- 1924

H. Leppa (LEPP)

D4 Bebouwing Mathenesserweg/Binnenweg Rotterdam (Van den Broek), 1931

KRANTENARTIKELN

De voltooiing van den Mathenesserweg, Rotterdamsch Nieuwsblad, 30-11-1928

Het bouwen langs den Mathenesserweg in zijn laatste stadium, Rotterdamsch Nieuwsblad, 23-8-1927

Verkoop van grond aan den Mathenesserweg, De Maasboode, 7-6-1921

RAPPORTAGES

E. Smit, Gevels Mathenesserweg 1925 - 1927 (1928 - 1929) Rotterdam. Het beeld van de geordende stad, Rotterdam, 2001

Steenhuis stedenbouw/landschap|Urban Fabric, Cultuur-historische verkenning en analyse Bospolder Tussendijken, Schiedam, 2009

LITERATUUR

Adresboek Mathenesserweg Rotterdam, 1930, p. 2417 - 2424

Alph. Siebers, De Oogen open; wordt Rotterdam een goed gebouwde stad? (uitgave Vereeniging 'Nieuw Rotterdam'), Rotterdam, 1926

Handelingen Gemeenteraad 1921 en 1926, Mathenesserweg. Verkoop van grond ter weerszijden van den – met opdracht aan M. Brinkman tot het maken der gevelontwerpen der aldaar te bouwen huizen.

J. Molenaar, Brinkman & van der Vlugt architecten, Rotterdam, 2012

M. Steenhuis, Stedenbouw in het landschap. Pieter Verhagen (1882-1950), Rotterdam, 2007

WEBSITES

www.rovm-digitaal.nl

www.topotijdreis.nl

Dit onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van Danielle van den Heuvel, Stadsmarinier Bospolder Tussendijken, Rotterdam door SteenhuisMeurs.

Projectteam SteenhuisMeurs:

dr. Marinke Steenhuis, Minke Walda MA, Marlies Noyens MA en drs. ir. Gerdien van der Graaff

Joris Molenaar (Molenaar &Co) fungeerde als klankbord tijdens het onderzoek.

SteenhuisMeurs BV, Paterswolde - Rotterdam
Hoofdweg 255 9765 CH Paterswolde
050 3080100
www.steenhuismeurs.nl

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SteenhuisMeurs.

© SteenhuisMeurs BV, Paterswolde - Rotterdam

STEEN
HUIS
MEUBEL